MARS *et* HISTORIA

THEMANUMMER

325 JAAR KORPS MARINIERS

1665 - 10 ~~november~~ december - 1990

24e Jaargang nummer 6 - november/december 1990

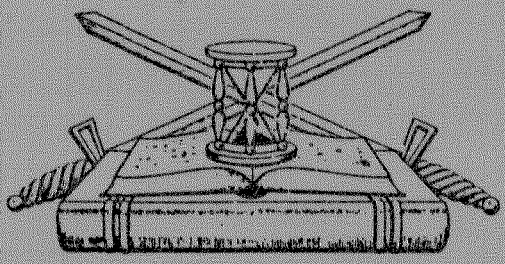

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** F.J. van Lier, **1e Secretaris:** mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** jhr.mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, J.A.H. Engelman, H.F. Fabri, mr. C.J.H. Kramers, C.N. Nicolas.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Vice-voorzitter:** Herenstraat 9, 4116 BK Buren. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. **f 35,00**, te storten op rek.nr. **65.82.12.125** van de Nederlandsche Middenstandsbank te Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro **29 40 790** van de N.V.M.H. te Wassenaar.

SAMENSTELLING REDAKTIECOMMISSIE:
J. van den Berg, H.F. Fabri, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
Ledenadministratie: Mevr. P.H.Th. Dumon, Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS KL' vóór 1813 olv drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage 070-3251955
drs. R.P. de Graaf, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal 08385-27780
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL' olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070-3873961
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn 055-661706
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992
B.W. Wagenaar, Händelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-3886566
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, De Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-3246568
(8) 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE' olv. A.F. Lancker, Weidemolen 56, 1703 TB Heerhugowaard 02207-43171
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman, Ds. Van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-3946539
(10) 'NAPOLEONTICA' olv Joh. Schaede, Wouwermanstraat 31III, 1071 LW Amsterdam 020-6624311
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv D.E.J. Stoot, De Wouden 87, 9405 HC Assen
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Nij Midgaard', Woelwijk 1, 9255 KE Tytsjerk 05118-2524
(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Burg. Patlijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv B.E. Stuit, Middelzand 2711, 1788 CM Den Helder 02230-44649
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv G. van Zuijdam, Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn 055-553839
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324
W. den Dunnen, Eekhoornrade 50, 2544 VB 's-Gravenhage 070-3679631
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283
Dr. P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332
(20) 'KNIL' olv C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage 070-3248495
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv drs. M.J. Lohnstein, Vondellaan 15, 6881 MC Velp 085-618696
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624
J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815
(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt bestellen bij J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda, tel.: 01820-34283.
Losse nummers (inclusief portokosten) *f* 6,75, over te maken aan de penningmeester. Lustrumnummers (5/81 en 5/86) *f* 12,50 (inclusief portokosten). Themanummer 40/45 (3/90) *f* 10,- (inclusief portokosten).
Enveloppen 'Nederlandse schilders van militaire taferelen' *f* 6,- per stuk (inclusief portokosten) overmaken op postgiro 3141628 t.n.v. H. Muller te Breda.
Verkrijgbaar zijn de nrs. 2 (W.C. Staring), 3 (J.W. van Oorschot), 4 (A.M. Luyt) en 5 (H.M. Krabbé).

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

Voorwoord door de Korpscommandant, Generaal-majoor der mariniers W.J.I. van Breukelen
10 december 1665: Uittreksel uit de Resolutie der Staten van Holland en West-Friesland
F.J. van Lier: Militariade
J. Nuis: De opleiding tot officier der mariniers in de tweede helft van de negentiende eeuw
C.B. Nicolas: 'Een wensch uit het Korps Mariniers anno 1894-1895, van de Eerste Luitenant der Mariniers G. Faassen'
L. Schuitemaker: Mariniers en de Landmacht
B.C. Cats: Het embleem van het Korps Mariniers
Mr. R.A. Schimmel: De Marinierskapel der Koninklijke Marine en haar voorgangers
G. van Zelm en W. den Dunnen: Voertuigen van het Korps Mariniers vanaf 1945 tot in de zestiger jaren

THEMANUMMER
325 JAAR KORPS MARINIERS

Met de verschijning van het themanummer 325 jaar Korps Mariniers sluiten we het jaar 1990 af. De redaktie prijst zich gelukkig dat dit jaar, in nauwe samenwerking met de betreffende afdelingscorrespondentschappen, twee themanummers konden verschijnen.

Dit nummer kwam tot stand met medewerking van de correspondentschappen Militaire emblemen (5), Militaire muziek (7), Militaire voertuigen (18) en 'last but not least' Korps Mariniers (23).
De redaktie is de commandant van het Korps Mariniers zeer erkentelijk voor zijn bereidheid een voorwoord voor dit themanummer te schrijven.

De eindredaktie was in handen van Jan Nuis en Koos van den Berg.

Prettige feestdagen en een goede start in het nieuwe jaar.

Op de voorkant:
De eerste commandant van het Regiment de Marine, Kolonel Willem Joseph Baron van Gend (1627?-7 juni 1672). (Collectie J. Nuis)

De huidige Korpscommandant, Generaal-majoor der mariniers W.J.I. van Breukelen.

Ministerie van Defensie

KONINKLIJKE MARINE
Hoofdkwartier Korps Mariniers
Noordsingel 250
3032 BN Rotterdam
Telnr.: 010-4432200
Telefaxnr.: 010-4432240

Afdeling: Voorlichting

Nummer :

Onderwerp :

Datum, 1 december 1990

Referte :

Op 10 december 1665 namen de Staten van Holland, op initiatief van raadspensionaris Johan de Witt en luitenant-admiraal Michiel de Ruyter, het besluit tot het oprichten van een "Regiment de Marine". De Ruyter had, zoals hij dat noemde, behoefte aan "bekwaam volk" om aan boord van zijn schepen als matroos en te land als soldaat te kunnen dienen.

De geschiedenis van het "Regiment de Marine", het latere korps mariniers, is nauw verbonden geweest met het maritieme - lees handelspolitieke - denken en handelen van Nederland.
Daar waar de belangen behartigd moesten worden, werden marineschepen, met aan boord mariniers, ingezet. De namen op het korpsvaandel getuigen daarvan: Kijkduin, Chatham, Rotterdam, Java en Nieuw Guinea zijn klinkende namen die de hedendaagse jeugd misschien minder, maar historici des te meer aanspreken.
De geschiedenis wordt in ere gehouden. Op het lesprogramma van de mariniers in opleiding bij de Van Ghentkazerne (ook al een naam met een historische betekenis) staat de korpsgeschiedenis op het lesprogramma. Ook wordt jaarlijks op 10 december bij het standbeeld op het Oostplein te Rotterdam eerbetoon gebracht aan hen die vielen.

Ik stel het bijzonder op prijs dat Mars et Historia in het decembernummer van het verenigingsblad het korps mariniers centraal stelt. Niet vaak genoeg kan het verleden bestudeerd worden om vandaag de les van morgen te leren.

W.J.I. van Breukelen
generaal-majoor der mariniers

Bijlage(n)

Doorkiesnummer:

Verzoeke bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden.

10 december 1665
Uittreksel uit de Resolutie der Staten van Holland en West-Friesland

Wordt besloten, ingevolge uitgebragt advies, waarop tevens gehoord zijn de consideratiën van den Lieutenant-Admiraal de Ruijter:

I. Dat alle mariniers, op deze provincie gerepatriëerd van de Compagniën, waarbij zij respectivelijk zijn gerangeerd, zullen worden gedetacheerd of gelicenciëerd en dat in plaets daervan zal worden opgerigt een regiment scheepssoldaten, . . .

II. Dat om dit regiment ordentlijk en naer de intentie van de regering op de been te brengen . . . Compagniën zamen te stellen uit bekwame zeelieden, die reeds in kwaliteit van matroos of soldaet eenige togten in zee gedaen hebben; nemende dezelve uit de voorgaende mariniers, zooveel die bevonden zullen worden van de voornoemde qualiteit voorzien te wezen . . .

III. . . . tot meerder gerustheid en om verzekerd te wezen dat geen ander dan goed en bekwaem volk in 't voorschreven emplooi gebragt zal worden, de gecommandeerde soldaten gestuurd zullen moeten worden aan de Collegiën ter Admiraliteit, . . . bij zooverre onbekwame mannen daaronder gevonden werden, die ten koste van den Capitein wederom teruggezonden . . .

V. . . . alle voorschrevenen, zoo Hoofdofficieren en Capiteins, als mindere Officieren en gemeene soldaten particulierlijk en specialijk geaffecteerd zullen wezen tot den dienst ter zee . . .

VI. . . . buiten actueel emplooi ter zee, ordinair zullen worden gelegd en gehouden in garnizoen op de zeehavens en de steden en plaetsen, daaraen of omtrent gelegen, . . .

VII. . . . ten einde de gerequireerde dienst ter zee van 't voorschreven regiment te beter moge getrokken worden, dat over zulks ook tot Officieren over hetzelve . . . zullen worden gekozen, diegenen, die voorheen al eenige togten op zee gedaen hebben en daertoe gewillig en bekwaem zijn.

VIII. . . . een competent getal van zoodanige soldaten, tot 40, 50 of daeromtrent, op de ordinaris schip van oorlog gelegd wordende, . . .

X. . . . de Colonel, Lieutenant-Colonel en Major van 't voorschrevenen regiment, zoowel als de Capiteins, Lieutenants en Vendrichs . . . in alle notabele expeditiën mede op zee gecommandeerd zullen worden, . . .

XIII. En Nademael het gebruik van musketten met lonten op zee niet geheel bekwaem is, dat derhalve de soldaten van 't voorzegde regiment zullen worden gewapend met geweer, van snaphaensloten voorzien, dewijl hetzelve ook bekwaem geoordeeld wordt, om daermede eene expeditie te lande te doen.

Militariade

Een onregelmatig verschijnende rubriek met wetenswaardigheden over onze interessegebieden, met U en voor U verzameld door F.J. van Lier, Herenstraat 9, 4116 BK BUREN (Gld.).

1. Al 325 jaar zijn de Mariniers elke vijf jaar druk met het vieren van jubilea. Dit jaar is weer een mooi kroonjaar, herinnerend aan de oprichting op 10 december 1665. Op aandringen van raadpensionaris Johan de Witt en met gunstig advies van admiraal Michiel Adriaanszoon de Ruyter werd toen door de Staten van Holland en Friesland besloten een regiment scheepssoldaten, het Regiment de Marine, op te richten.
   In de 325 jaar van hun bestaan hebben de mariniers zich in vele acties onderscheiden. Onze generaties zullen daarbij in eerste instantie denken aan de strijd om Rotterdam in mei 1940, maar ook aan de inzet in het Saargebied en aan het optreden in het voormalig Nederlands-Indië. Moge het korps nog vele jubilea vieren als keureenheid binnen de Nederlandse krijgsmacht.

2. Voor de mariniers is 1990 één grote verzameling van lustra. Doorn bestaat 1100 jaar, Rotterdam 650 jaar, het Korps Mariniers 325 jaar, de Marinierskapel 45 jaar, het Contact Oud-Mariniers 40 jaar en het Mariniersmuseum 10 jaar. Het kan niet op!
   De Stichting Viering Korpsverjaardag, gesteund door het bedrijfsleven en het Gemeentebestuur van Rotterdam en door het Korps Mariniers, organiseert daarom gedurende het gehele jaar 1990 vele activiteiten. Het hoogtepunt is het grote gezamenlijke defilé van actief dienende mariniers en oud-mariniers op de Coolsingel te Rotterdam op 15 december a.s. om 12.00 uur, de zaterdag na 10 december, Korpsverjaardag.

3. Enkele andere activiteiten in verband met het 325-jarig bestaan van het Korps Mariniers:
   10 oktober 1990-4 januari 1991: Lustrumexpositie '325 jaar zeesoldaat', Defensievoorlichtingscentrum, Korte Houtstraat 21, Den Haag (di. t/m vr. 09.00-17.00 u., ma. 12.00-17.00 u.).
   12 december 1990: TROS TV-programma met de nieuwe film over het Korps Mariniers.
   15 december 1990, 12.00 u.: Defilé op de Coolsingel te Rotterdam, afgenomen door H.K.H. Prinses Margriet, van actief dienende mariniers en oud-mariniers, met uiteraard de Marinierskapel en Tamboers en Pijpers.

4. Bij de opening van de tentoonstelling in het Defensievoorlichtingscentrum op 10 oktober j.l. is een herdruk van het veel gevraagde 'Dat was jij, marinier' van Wim Dussel gepresenteerd.

5. Aan 'Armex', september 1990, ontlenen wij het volgende bericht: 'Deze zomer slaagde de Alaska-expeditie van het Korps Mariniers erin de top te bereiken van 's werelds koudste berg, de 6192 meter hoge Mount McKinley in Alaska. Naast een aantal Nederlandse mariniers bestond de expeditie ook uit leden van het United States Marine Corps en de Britse Royal Marines, het geheel onder leiding van een Nederlandse majoor der Mariniers. Door gunstiger weersomstandigheden dan verwacht, bereikte men de bergtop een week eerder dan in de planning was voorzien. Een prestatie van formaat, die ook in de wereld van deze zwaar getrainde elitekorpsen groot respect heeft afgedwongen'.

6. In deze militariade willen we onze leden nog eens wijzen op het bestaan van het fraaie Mariniersmuseum aan de Maaskade 119 (Hulstkampgebouw) te Rotterdam. Het museum geeft een beeld van het korps over de afgelopen 325 jaar aan de hand van uniformen, wapens, uitrusting, documenten, foto's, prenten en schilderijen. Er is een museumwinkel waar mariniersartikelen kunnen worden gekocht. In de koffieshop, tevens videozaal, worden o.m. oude journaalfilms vertoond. Open: dinsdag t/m zaterdag 10.00 tot 17.00 uur; zon- en feestdagen van 11.00 tot 17.00 uur; 's maandags gesloten. Toegangsprijs: Volwassenen *f* 2,50, houders 65+ kaart en kinderen t/m 14 jaar *f* 1,50, houders CJP/museumkaart hebben gratis toegang . Voor reizigers met het openbaar vervoer is het museum bereikbaar met bus 49 vanaf C.S. richting Noordereiland.

7. In het kort enige recent uitgegeven boeken over mariniers:
'The making of a Royal Marine commando', door Nigel Foster, uitgave Sidgwick & Jackson, prijs £ 14,95. Aan de hand van intensieve interviews met mariniers maakt de schrijver duidelijk waarom het korps zo'n algemeen gewaardeerde/gevreesde eenheid is. Met 100 kleurenafbeeldingen en 50 zwart/wit foto's.
'U.S. Marine tanks in World War Two', door Steven J. Zaloga, uitgave Arms & Armour, prijs £ 4,95. Met meer dan 100 illustraties geeft dit boek een goede indruk van de tanks die tijdens de Tweede Wereldoorlog in gebruik waren bij de Amerikaanse mariniers. Ook interessant voor de direct naoorlogse periode, toen ook bij onze mariniers Amerikaans materieel in gebruik was.
'The Marine book', geschreven door en met foto's van Chuck Lawliss, uitgegeven door Thames & Hudson, prijs £ 17,95 . Portret van het Amerikaanse Korps Mariniers, compleet met lijst van commandanten, opgave van standplaatsen en veldslagen, waaraan deelgenomen etc. Verlucht met 150 foto's, waarvan ruim 40 in kleur.
'The Royal Marines Commandos', door John Watney, uitgever onbekend, evenals de prijs. Het boek handelt over de fitness-en overlevingstraining van de Britse mariniers en is gebaseerd op de handboeken van dat korps en de ervaringen van de instructeurs.
'Fix Bayonets', door John Thomason, uitgever Greenhill, prijs £ 14,95. De ondertitel luidt 'The U.S. Marine Corps in France 1917-1918'. Dit boek is een herdruk van de uitgave van 1920 en beschrijft het aandeel van de Amerikaanse mariniers bij de bevrijding van Frankrijk in 1918.
Tot slot nog Uw aandacht voor het boek *'De Mariniers 325 Jaar Qua Patet Orbis'* van H. Haring, een uiterst boeiend lees- en kijkboek over ons eigen jarige Korps Mariniers. ISBN 90.12.06410.4. Omvang 220 pagina's, rijk geillustreerd met full-colour foto's . Prijs *f* 95,-. Dit boek verdient een uitvoeriger bespreking dan in deze rubriek nu mogelijk is!

J. NUIS

De opleiding tot officier der mariniers in de tweede helft van de negentiende eeuw

Schrijver van dit artikel is voornemens om in de komende jaren te publiceren over Joor Bastiaan Verheij. Deze J.B. Verheij, geboren in 1851, werd in 1870 tweede luitenant der mariniers. Van 1897 tot zijn overlijden in 1913 was Verheij lid van de Tweede Kamer. Daartoe was hij op non-activiteit gesteld. Van 1 augustus 1903 tot 17 september 1903 was hij Commandant van het Korps Mariniers, met verlof. Bij het verzamelen van gegevens over zijn officiersopleiding bleek dat de informatie over de in Amsterdam in de periode 1860-1871 opgeleide mariniersofficieren, waaronder Verheij, niet zo eenvoudig toegankelijk was als die over de elders opgeleide officieren van de Koninklijke Marine. Schrijver heeft gegevens verzameld over de in Amsterdam opgeleide officieren en, ook al omdat Verheij van 1879 tot 1885 officier-instructeur bij het Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord is geweest, over de mariniersofficiersopleiding in de periode van het leven van Verheij. Waardevol commentaar van de heer L. Schuitemaker, kenner van de militaire beroepen, heeft geleid tot enige aanvullingen. Schrijver is ook dank verschuldigd aan de heren A. Hofman en J. Pebesma van Maritieme Historie voor hun hulp en assistentie.

Bij de opheffing in 1850 van het Koninklijk Instituut voor de Marine te Medemblik werd bepaald dat het Instituut, voor alle opleidingen, bij wijze van proef voor één jaar of korter met de Koninklijke Militaire Akademie te Breda zou worden verenigd (Koninklijk Besluit van 11 augustus 1850, nr. 5). De opleiding voor de nieuwe adelborsten begon op 5 september 1850, het vervolg voor de ouderejaars op 15 september. Hun uniform bestond uit een baadje van donkerblauw laken met rode kraag, waarop aan weerszijden geborduurde gouden of geel zijden ankers, voorts vergulde knopen, een blauw laken vest en broek, pet en ponjaard. Het gemis van het contact met de zee, zo noodzakelijk voor een opleiding bij de marine, trachtte men te compenseren door een imitatie-scheepsbatterij op te richten en door vanuit het Spanjaardsgat in de vestinggrachten te gaan sloeproeien, terwijl de zeiloefeningen plaats vonden met behulp van een op de wal geplaatste getuigde mast (hoe snel zaken kunnen veranderen! zie 'Een Minister tegen bezuinigingen', elders in dit blad). Toen dan ook bij Koninklijk Besluit van 23 augustus 1851, nr. 86 bepaald werd dat de opleiding tot officier bij de Marine definitief in Breda zou blijven (de Akademie kreeg de naam Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt), kreeg de opvatting dat Breda toch eigenlijk ongeschikt was voor de opleiding tot zeeofficier meer en meer de overhand. Als reactie daarop en als tussenmaatregel werd bij Koninklijk Besluit van 26 juli 1854, nr. 60 bepaald dat er voortaan, naast de opleiding in Breda, ook nog een opleiding aan boord van een oorlogsschip zou zijn, waar een aantal jongelingen (door de Minister van Marine per jaar te bepalen) als adelborst der 3e klasse zou worden opgeleid tot adelborst der 1e klasse. Daarom werden op 15 oktober 1854 25 adelborsten ingescheept aan boord van het wachtschip De Rijn te Willemsoord. De opleiding zou vier jaar duren. Na twee jaar volgde de bevordering tot adelborst der 2e klasse, na gunstig afgelegd examen de bevordering tot

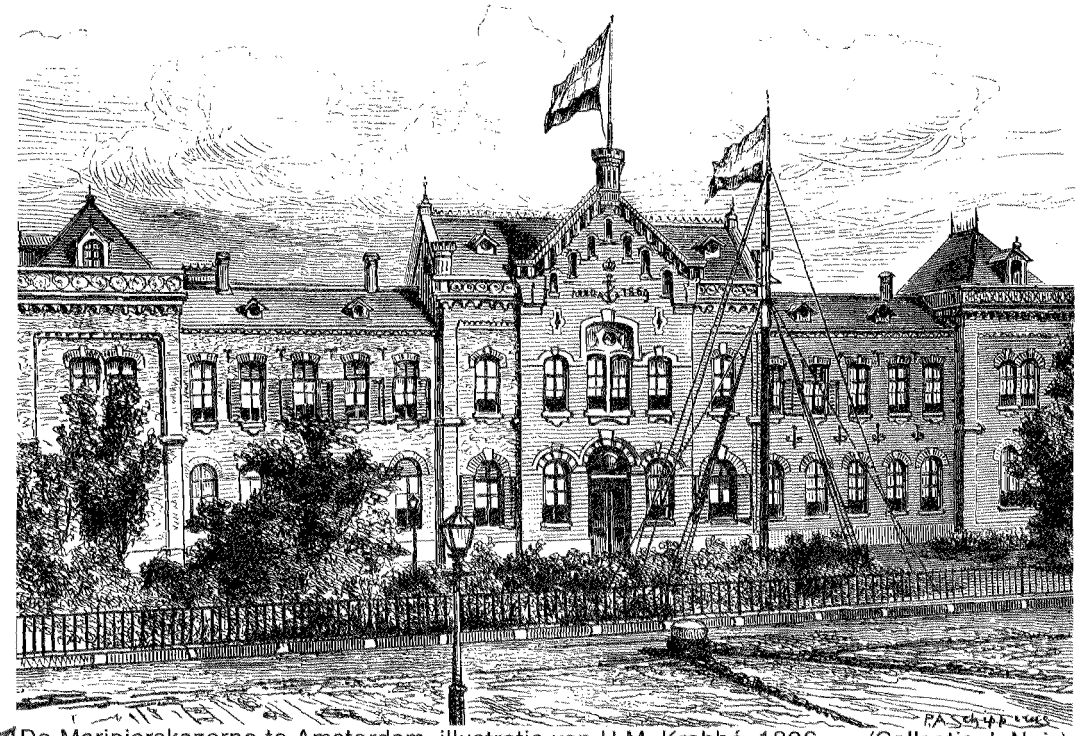

De Marinierskazerne te Amsterdam, illustratie van H.M. Krabbé, 1896. (Collectie J. Nuis)

Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord, 1882. (Collectie J. Nuis)

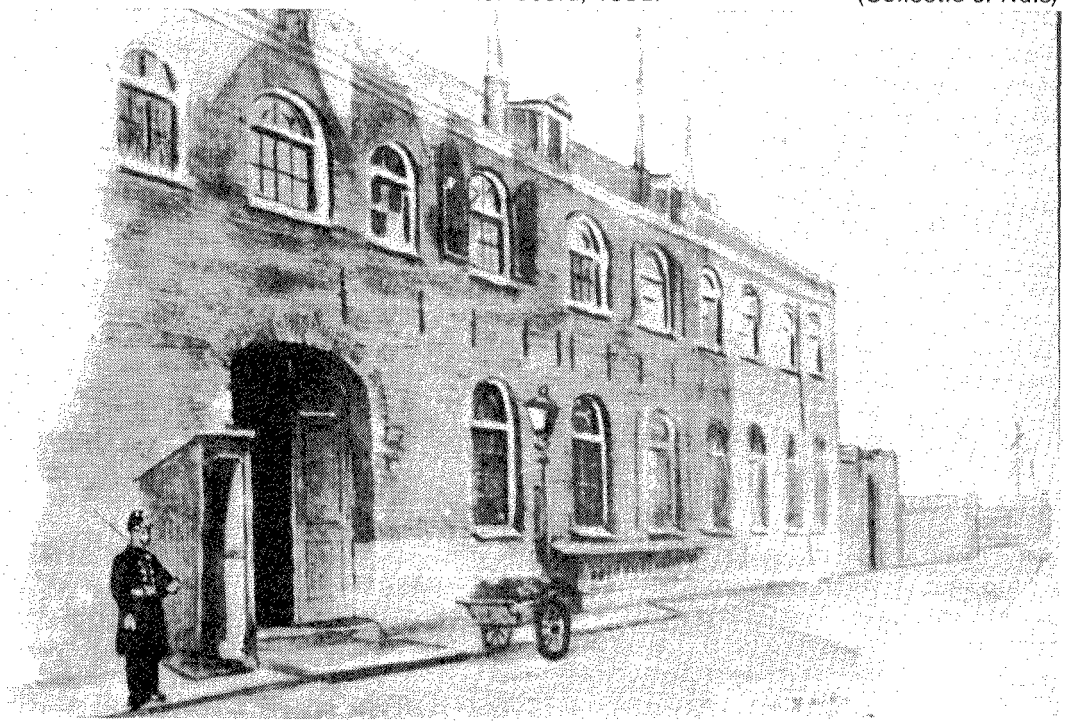

adelborst le klasse. Zo nodig kon de laatste periode worden bekort tot één jaar. Nog geen jaar later, op 7 april 1855 met het Koninklijk Besluit nr. 59, werd al besloten dat de opleiding voortaan uitsluitend aan boord van 's Rijks schepen en vaartuigen van oorlog zou plaatsvinden. De adelborsten, die in Breda in opleiding waren, zouden die daar afmaken. De opleiding van de adelborsten voor de mariniers zou wel in Breda

Bij K.B. van 25 april 1857, nr. 81 kreeg de opleiding van jongelingen tot Officieren bij de Marine en bij het Korps Mariniers en tot Ingenieurs van Scheepsbouw te Willemsoord te naam van Koninklijk Instituut voor de Marine. Voorts werd bepaald dat de opleiding drie jaar zou gaan duren. Na de gunstig verlopen opleiding volgde de benoeming tot adelborst der 1e klasse voor de adelborsten voor de zeedienst, tot kadetsergeant der mariniers voor de adelborsten voor de mariniers en tot assistent bij de scheepsbouw voor de adelborsten voor de scheepsconstructie. De indeling tijdens de opleiding in adelborsten der 3e en 2e klasse bleef bestaan.

'Voor de Adelborsten voor het Korps Mariniers en voor den Scheepsbouw wordt zoodanige wijziging of vermeerdering van lessen door den Minister van Marine vastgesteld, als blijken zal noodig te zijn.' Na één jaar als kadet-sergeant te hebben gediend, volgde, mits voldoende aan het dan af te leggen examen, de benoeming tot tweede luitenant der mariniers, vier jaar na het begin van de opleiding dus.

Op 1 oktober 1858 werden in Willemsoord adelborsten voor de mariniers aangenomen en wel de adelborsten der 3e klasse T.Hansen (155/--), J.H. van Wely (160/27D), H.J. Lotsy (165/51D) en J.L. Cadet (187/26D). Omdat per 1 oktober 1860 de opleiding tot mariniersofficier naar Amsterdam werd overgeplaatst, werden zij per die datum afgevoerd van de adelborstenopleiding te Willemsoord en als kadet geplaatst bij de opleiding te Amsterdam. De bevordering van Hansen, Van Wely en Cadet tot tweede luitenant der mariniers vond plaats op 16 augustus 1862. Lotsy werd op 1 maart 1862 overgeplaatst en op 1 april 1865 benoemd tot tweede luitenant-kwartiermeester bij het Korps Mariniers. In 1857 en in 1859 werden geen adelborsten voor de mariniers aangenomen.

Per 1 oktober 1860 dus werd de opleiding tot mariniersofficier verplaatst naar de Marinierskazerne in Amsterdam, waar ook de staf van het Korps, de 1e en 2e compagnie en het depôt gevestigd waren. Daarmee werd de oude Kortenaer verlaten. De reden voor alweer een overplaatsing was gelegen in de ondoelmatigheid van de opleiding. Het Verslag nopens het onderwijs en de opvoeding der Adelborsten aan het Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord over het studiejaar 1859/1860 stelt:

'De Adelborsten voor de Scheepsbouw en de Mariniers bleven het onderwijs voor die voor de Zeedienst volgen en kregen slechts in enkele vakken, op hunne speciale bestemming betrekking hebbende, afzonderlijk les. Die regeling liet in doelmatigheid te wenschen over, en toch wettigde het geringe getal dat normaal voor die vakken kan worden opgeleid, niet zoodanige vermeerdering van personeel als noodig zou zijn om voor hetzelve afgescheiden cursussen in te voeren . . . Wat betreft de adelborsten voor de Mariniers, ook hunne vorming leed aan de nadeelen, voortkomend uit eene gelijktijdige opleiding met die voor de zeedienst. Eene kommissie bestaande uit zeeofficieren en

Bij Koninklijk Besluit van 13 februari 1857, nr. 71 echter werd bepaald dat alle adelborstenopleidingen, ook die voor de mariniers dus, in Breda beëindigd zouden worden en per 31 augustus 1857 naar Willemsoord overgeplaatst. De adelborsten werden ingescheept op het linieschip Kortenaer, dat in september 1856 De Rijn als wachtschip te Willemsoord had vervangen. Van de adelborsten, die in 1857 van Breda naar Willemsoord gingen, waren er twee bestemd voor de mariniers, te weten P.S.C.A. Courier dit Dubekart (107 (1)/19D (2))en W.L.G.J.F. Cramer von Baumgarten (108/18D), die op 1 september 1852, resp. 1 september 1853 te Breda begonnen waren en op 4 september 1858 tweede luitenant werden.

officieren der Mariniers, voorgezeten door den Kommandant van het Korps, werd opgedragen die nadeelen te onderzoeken en zoo mogelijk de middelen tot vermijding aan de hand te geven. De uitkomst hiervan was dat zij het eerste gedeelte der vraag 'of het geraden zou zijn de opleiding van gezegde adelborsten al of niet bij het Korps te Amsterdam over te brengen' toestemmend beantwoordde. Op grond van dat advies werd een nieuwe regeling voor de opleiding bij het Korps ingevoerd, welke onder zekere bepalingen op het einde van het studiejaar hare toepassing vond op de Adelborsten bestemd voor de Mariniers.
Door deze maatregelen - verbeteringen zoo voor het Instituut als voor de opleidingen welke zij betreffen - is het Koninklijk Instituut voor de Marine geworden eene inrigting uitsluitend bestemd voor de opleiding van toekomstige zeeofficieren.'
De driejarige opleiding in Amsterdam viel onder de directe verantwoordelijkheid van het hoofd van onderwijs, de kapitein der mariniers F.G.H. Hornborstel. Bij K.B. van 22 juli 1871, nr 27 werd besloten dat de opleiding per 1 juli 1871 was opgeheven. In de 'Amsterdamse periode' zijn vijftien mariniersofficieren als kadet en vier als sergeant opgeleid. Een overzicht van deze officieren is gegeven in tabel 1. Daarin zijn ook de drie officieren vermeld, die gedeeltelijk in Willemsoord en gedeeltelijk in Amsterdam zijn opgeleid. Het Reglement voor de opleiding van kadets bij het corps Mariniers (gewijzigd) vermeldt in artikel 19 dat 'met het oog op den gang van dienst en tot emulatie (zal) aan de kadets van het laatste studiejaar, die door goed gedrag, vlijtige studie en buitengewone vorderingen daartoe in aanmerking kunnen komen, de titulaire graad van kadet-sergeant en kadet-korporaal kunnen worden toegekend'. Met betrekking tot de kleding zegt art. 25: 'De kadets van het corps Mariniers dragen de uniform, bij Koninklijk besluit vastgesteld. De kadet-sergeanten en kadet-korporaals dragen de onderscheidingsteekenen van die graden, bij het corps Mariniers in gebruik.' Zo is bekend, dat J.B. Verheij op 6 juli 1869 kadet-korporaal titulair en op 3 december 1869 kadet-sergeant titulair werd.
Van 1871 tot 1876 was er geen officiersopleiding voor de mariniers, noch te Amsterdam, noch te Willemsoord. Wel werden in 1875 vier van de Landmacht overgekomen onderofficieren tot tweede luitenant der mariniers benoemd, op 10 april A.P. Timmers (56D), L.H.J.L. Vogelvanger (57D) en J.M. Ripping (58D) en op 6 juni D.G. Vreedenburg (59D).
De kapitein der mariniers Hornborstel had overigens van 1853 tot hij in 1857 naar het Koninklijk Instituut voor de Marine overgeplaatst werd, onderwijs gegeven aan een speciale klas bij de Korpsschool, waarin 'verdienstelijke onderofficieren en 'fatsoenlijke jongelingen' die zich voor de opleiding als marinier le klasse hadden geëngageerd, z.g. volontairs, en die voldoende vooropleiding hadden genoten, een officiersopleiding ontvingen. De aldus uit de gelederen voortgekomen officieren zijn F. Spanjaard (20D), D.A. van Vuuren (21D), P. Dibbetz (22D), J.A. Zaal (23D), M.R.E. Ahn (24D) en Jonkheer W.F. Clifford Kocq van Breughel (25D). Met de overplaatsing van Hornborstel naar het Instituut kwam er een einde aan deze vorm van mariniersofficiersopleiding.
Pas per Koninklijk Besluit van 1 maart 1876, nr. 9 werd weer besloten tot een drie jaar durende opleiding tot officier der mariniers, nu bij het Instituut te Willemsoord, dat sinds het najaar van 1870 gehuisvest was in het speciaal voor de adelborsten ontworpen gebouw, waar ook thans nog de opleidingen plaatsvinden. Op 1 september 1876 werden dan ook als adelborst der 3e klasse voor de mariniers aangenomen J.P.A. Termaat (631), J.A. van Toorenburg (632), M.J. Struick (633), E.A.R. Verbeek (634), C.N. Cazaux van Staphorst (635) en J.A. Gauw (636).
Op 1 september 1883 werd, op grond van K.B. nr 17 van 24 januari van dat jaar, de opleiding vierjarig.
In het laatste kwart van de vorige eeuw was er regelmatig sprake van om het Korps op te heffen, in sterkte te verminderen of elders onder te brengen. Dat leidde er toe dat de opleiding vanaf 1881 tot en met 1899 met hiaten van één of meer jaren gegeven ging worden en vanaf 1900 tot en met 1919 niet meer plaatsvond. Twee van de zes in 1897

Tabel 1. Overzicht van de sterkte van de opleiding tot officier der mariniers in de 'Amsterdamse periode' 1860-1871.

Datum van aanstelling tot tweede luitenant der mariniers	Naam	Bijzonderheden
16 aug. 1862	J.L.Cadet (26D) J.H. van Welij (27D) T. Hansen	Op 1 oktober 1858 te Willemsoord begonnen als adelborst 3e klasse voor de mariniers, op 1 oktober 1860 afgevoerd en geplaatst als kadet bij het Korps Mariniers. H.J. Lotsy behoorde ook tot deze groep. Hij verlaat de opleiding op 1 maart 1862 en wordt op 1 april 1865 2e luitenant-kwartiermeester bij het Korps Mariniers.
16 aug. 1864	C.J. Visser (28D)	Kadet op 1 september 1861. Met S.J. Maier en C.J. Baron van Hemert, die in 1864, resp. 1865 de opleiding beëindigen. De kadets Jhr. W.J. Quintus en G.C. Stokhuijzen beginnen op 1 september 1862 en beëindigen de opleiding in 1865.
1 nov. 1866	A.R. de Wendt (29D) H.B. Stenfert (30D) C.H. Pilaar (31D) H.A.J. Batteké (32D)	Komen als sergeant bij de opleiding, zijn niet cadet geweest. Waren bij benoeming 23 tot 26 jaar, de cadetten 18 tot 21 jaar.
16 aug. 1867	J.W. van Riel (33D) H.J. Jolles (34D)	Kadet op 1 oktober 1864. Met W.C. Pabst en K.W. Schorse, die in 1866, resp. 1867 de opleiding beëindigen.
16 aug. 1868	H.B. van Rhijn (35D) J.J. Reeringh (36D) H.J. Romenij (37D)	Kadet op 1 oktober 1865.
1 aug. 1870	J.B. Verheij (38D) J.H. van Ouwerkerk (39D) G.C. Mirandolle (40D) W.F. Paehlig (41D)	Kadet op 1 oktober 1867.
1 aug. 1871	N. van de Roemer (42D) J.R.J.P. Cambier (43D) R.P.A. van Rees (44D) J.A.J.T.E. Esser (45D) Ae.A.G. de Petit (46D)	Van Rees en De Petit kadet op 1 oktober 1867, waarschijnlijk een jaar gedoubleerd. Van de Roemer, Cambier en Esser kadet op 1 oktober 1868.

J.B. Verheij.
(Collectie J. Nuis)

J.R.J.P. Cambier.
(Collectie J. Nuis)

Onder de schooluren. (Collectie J. Nuis)

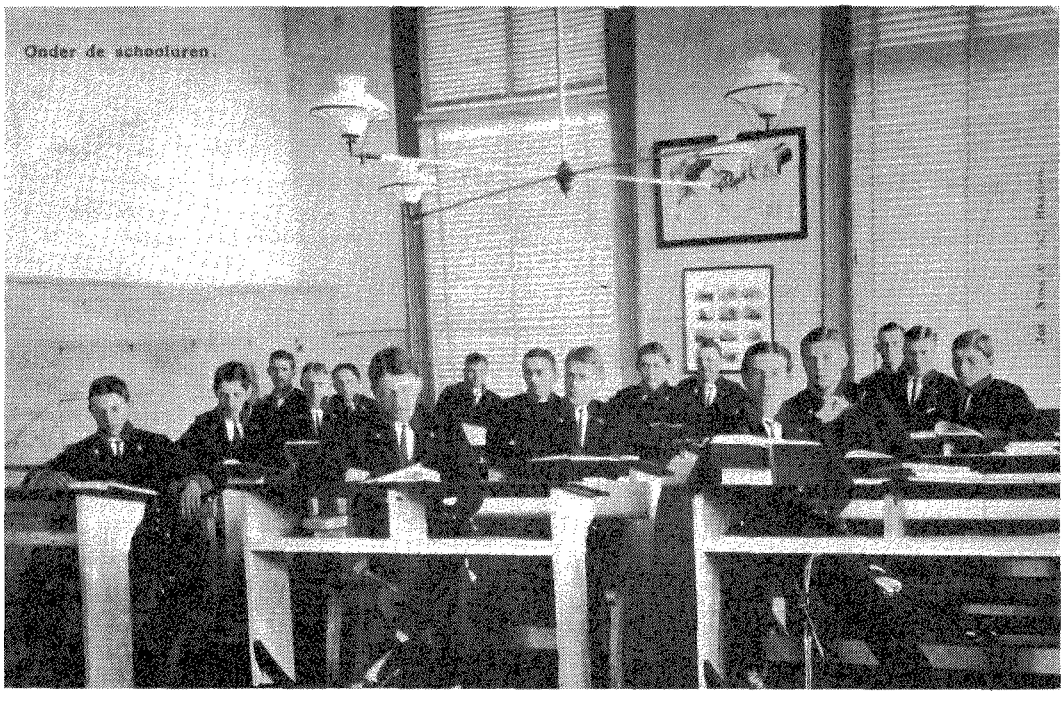

aangenomen adelborsten voor de mariniers, de éne in 1898 en de twee in 1899 werden voor het einde van hun opleiding aangewezen voor de zeedienst. In de periode 1876-1901 werden 54 officieren der mariniers opgeleid. De laatste was C.J.O. Dorren (1.270), de latere Chef van het Korps Mariniers en schrijver van o.a. De geschiedenis van het Nederlandsche Korps Mariniers 1665-1945. Pas in 1920 weer werd één adelborst voor de mariniers tot de opleiding toegelaten, te weten L. Langeveld (1.905), als kapitein commandant van de compagnie Saarbrücken van het Saardetachement Mariniers 1934-1935 en als overste betrokken bij de totstandkoming van de Mariniersbrigade.

Zoals uit het voorgaande blijkt, is de historie van de opleiding tot officier der mariniers in de tweede helft van de vorige eeuw vol wisselvalligheden. Naast het feit dat een klein korps toch al weinig officieren behoeft op te leiden was een belangrijke reden dat er gedurende een zeer lange tijd bij regering en parlement onduidelijkheid bestond over de toekomst van het Korps Mariniers. Aan de discussie over de grootte van het Korps, die ook buiten het parlement gevoerd werd, nam ook de in het begin van dit artikel genoemde, op vele gebieden actieve Verheij deel, ook al toen hij nog geen lid van de Tweede Kamer was. Hij deed dat o.a. in zijn 31 pagina's tellende brochure uit 1887, 'Het Korps Mariniers in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting 1886-1887', waarin hij ingaat op de mening van sommige woordvoerders, dat het Korps 'als 't ware als een luxekorps wordt beschouwd, dat zijn tijd heeft gehad en dient geamoveerd te worden'. Verheij eindigt zijn brochure met een wens: 'Moge het blijken, als het korps mariniers in de Volksvertegenwoordiging weder ter sprake zal worden gebracht, dat mijne pogingen niet geheel te vergeefs zijn geweest'. Zijn pogingen zijn niet te vergeefs geweest, maar het heeft tot 1920, ver na zijn overlijden in 1913, geduurd voor er weer sprake was van een meer regelmatige opleiding tot officier der mariniers.

1. Stamboeknummer, zoals vermeld in Gedenkboek Honderdvijfentwintig jarig bestaan der Adelborstenopleiding te Willemsoord 1854-1979.
2. Nummer van de Staat van dienst, vermeld in Stamboeken marine-officieren na 1850, Algemeen Rijksarchief, 2e Afd., 2.12.06, inv. nr. 17.

Bronnen:

C.J.O. Dorren, De geschiedenis van het Nederlandsche Korps Mariniers 1665-1945, Ad.M.C. Stok Zuid-Hollandsche Uitgeversmaatschappij, Den Haag, 1948.

J.M. Droogendijk, Het Korps Mariniers en zijn Vaandel, N.V. Nijgh en Van Ditmar's Uitgeversmij, Rotterdam, 1930.

M.J.C. Klaassen, Adelborstenopleiding te Delft-Medemblik-Breda 1816 - 1857, Koninklijke Marine, 1979.

M.J.C. Klaassen, Gedenkboek Honderdvijfentwintig jarig bestaan der Adelborstenopleiding te Willemsoord 1854-1979, Koninklijke Marine, 1979.

Reglement voor de opleiding van kadets bij het corps Mariniers, Archief Maritieme Historie, Den Haag.

Stamboeken marineofficieren na 1850, Algemeen Rijksarchief, Den Haag, 2e Afdeling, 2.12.06, inv. nr. 17.

J.B. Verheij, Het Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord, Eigen Haard, 1882, p. 442-446.

J.B. Verheij, Het Korps Mariniers in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting 1886-1887, C. de Boer Jr., Helder 1887, Bibliotheek Tweede Kamer.

Verslag nopens het onderwijs en de opvoeding der Adelborsten aan het Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord, studiejaar 1859/1860, Archief Maritieme Historie, Den Haag.

'Een wensch uit het Korps Mariniers, anno 1894-1895, van de Eerste Luitenant der Mariniers G. Faassen.'

Aangevuld door C.B. Nicolas

Gijsbertus Faassen werd 5 februari 1864 in Dordrecht geboren en stierf op 5 maart 1938 in Nice. Op 2 augustus 1884 officier geworden, ging hij reeds op 16 april 1903 met pensioen. Faassen was rond het midden van de 90-er jaren van de vorige eeuw in Indië en ergerde zich kennelijk aan de ondoelmatigheid van de kleding daar. Het was in die tijd gebruikelijk om zijn grieven te uiten via pamfletten of tijdschriften. Faassen deed dat door publikaties in het Marineblad (jaargangen 1894/95 en 1895/96). Zijn eerste bijdrage ontstaat, nadat hij het nieuwe voorschrift 1894 ontvangen heeft en hij ontdekt dat hij als enige officier in de tropen de gesloten laken uniformjas moet dragen. Hij komt dan met een voorstel:

'Alleen de officieren der mariniers zijn verplicht de jas, voor hen voor Europa ontworpen, in Indië, zoowel aan boord als op expeditie te dragen.
Dat ook voor deze laatsten een veldtenue wenschelijk is, zal waarschijnlijk geen betoog behoeven, wanneer men in de geschiedenis der mariniers zelve een blik slaat of eens een kijkje neemt bij de officieren van het Indische leger; want toen de mariniers in de jaren 1874-76 bij de landmacht op Atjeh gedetacheerd waren, droegen de officieren een tenue, practisch voor den velddienst, doch geheel afwijkende van de gewone uniformjas, wel een bewijs, dat de laatste voor die diensten minder geschikt werd geacht.
Bij het Indische leger bestaat voor de officieren de zoogenaamde Atjeh-jas, in vorm nagenoeg overeenkomende met de tunique der mariniers, die door hen te velde gedragen wordt.
Wij zouden het zeer zeker hoogst aangenaam vinden, wanneer ook voor ons een jas werd voorgeschreven, eenvoudig en practisch, beantwoordende aan de eenvoudigste eischen, die we ons kunnen voorstellen.
Deze eischen zouden volgens mij de volgende zijn:

1. De jas moet zijn van zoodanig model, dat zij geen enkele beweging belemmert.
   Zoo stel ik mij voor, dat de vorm der marinierstunique, behoorlijk naar het lichaam gemaakt, volkomen aan dit doel beantwoordt.
2. In de jas moeten de bij den velddienst noodige papieren, zakboekjes, kaarten enz. geborgen kunnen worden.
   Hiertoe meen ik, dat in de jas moeten zijn aangebracht bijv. vier zakken, zoo mogelijk gevoerd met waterdichte stof en gesloten met kleppen om het inregenen te beletten; deze zakken niet zooals de twee, die in de marinierstunique aanwezig zijn binnen in, doch buiten op de jas.
3. Op de jas moet een rangsdistinctief zichtbaar zijn en een onderscheiding om aan te toonen tot welk wapen men behoort.
   Op de mouwen komen dus de strepen, op de kraag het anker.
   Schouderpassanten worden evenals bij het hoogsluitende jasje der zeeofficieren weggelaten, daar deze bij ons toch niet meer voldoen aan het oorspronkelijke idee 'schouderweer' doch alleen dienen

Het uniform van 1894, zoals door officieren op expeditie gedragen werd. Voor de tropen hoorde hierbij een witte broek. (J. Hoynck van Papendrecht - Collectie J. Nuis)

tot sieraad en tot bevestiging der halssnoeren, die op deze jas toch niet meer gedragen zouden worden, zijnde dit kleedingstuk alleen bestemd voor scheeps- en velddienst.

Volgens bovenstaande eischen zou die jas dus worden als in bijgaande teekening is aangegeven.

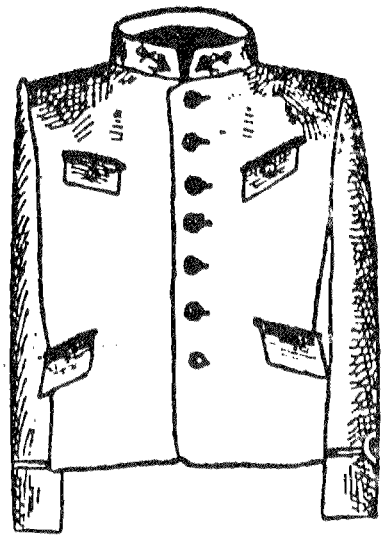

N.B.:
In de teekening komen op de jas zeven knoopen voor, in overeenstemming met de tunique der mariniers; vijf knoopen echter zouden ruimschoots voldoende zijn, terwijl het kleedingstuk van donkerblauwe stof gemaakt behoort te worden.'

Een aantal collega's uit Nederland reageren en melden hem dat in het Vaderland net een commissie begonnen is om de wensen te inventariseren. Faassen gebruikt weer het Marineblad (1895/96), nu om de commissie van advies te dienen. Hij doet dat op een zodanig humoristische wijze dat wij hem gaarne aan het woord laten:

'Wanneer een Commissie, belast met het samenstellen eener uniform haar taak begint, dient zij, dunkt mij, eerst te gaan informeeren bij de vak-officieren en hun de vraag te stellen, welke practische eischen zij stellen aan de kleeding. Gaan wij dan onze tegenwoordige kleeding na, dan blijft er geloof ik niet veel over dat goed is; want beginnen we bijv. bij de chacot en stellen we de vraag: 'Is deze een practisch hoofddeksel?' dan moet het antwoord wel beslist luiden: 'neen, een meer onpractisch meubel is nog niet uitgevonden'; zelfs is het onnoodig hierop nadere toelichtingen te geven, getuige alleen de bijnaam, dien ik hier kiesheidshalve niet zal noemen.

Van de chacot ons latende zakken, komen we zoo langzamerhand aan de jas, die ook niet praktisch is, want men kan er de benoodigdheden, genoemd in . . . Marineblad 1894/95, niet in bergen, tenzij men daarin binnenzakken wil laten aanbrengen, en men zich dus op het terrein komende waar de kaarten enz. gebruikt moeten worden, gedeeltelijk moet uitkleeden om die voorwerpen weer machtig te worden. Meestal wordt dan ook een pijper gerequireerd om een en ander tusschen zijn koppel of in zijn broodzak te bewaren; de fluitenbus is daar anders ook lang niet kwaad voor.

Nu komt de sabel aan de beurt om aan de critiek onderworpen te worden.

Als wapen is deze, de tegenwoordige wijze van schermen in aanmerking genomen, niet alleen onpractisch, maar zelfs totaal onbruikbaar; . . . want ik zag nooit eenig officier van de infanterie in O.-I. uitrukken of hij had een 'vechtsabel' in plaats van zijn gewone bij zich.

Nu is het wel waar, dat wij niet altijd vechten, maar we dragen de sabel toch veel, bijv. bij exercitiën en als we in uniform zoo eens gaan passagieren.

. . . Bij de exercitiën is . . . ook alleen de scheede hinderlijk, maar dan mag deze met de linkerhand worden vastgehouden; gelukkig zal iedereen zeggen, want stel U eens voor, dat dit met de rechterhand moest geschieden . . .

Doch voor het tweede doeleinde is de sabel nog meer hinderlijk. Ik stel me daarbij voor dat ik ga wandelen met mijn sabel en een sigaar, en houd dan even als ieder ander, die gerechtigd of verplicht is de sabel te dragen, die in bedwang met de linkerhand. De sigaar neem ik dan beurtelings in mijn mond en in de rechterhand; dit kan, wil ik gemakkelijk en zonder de kans te loopen mijn beenen te

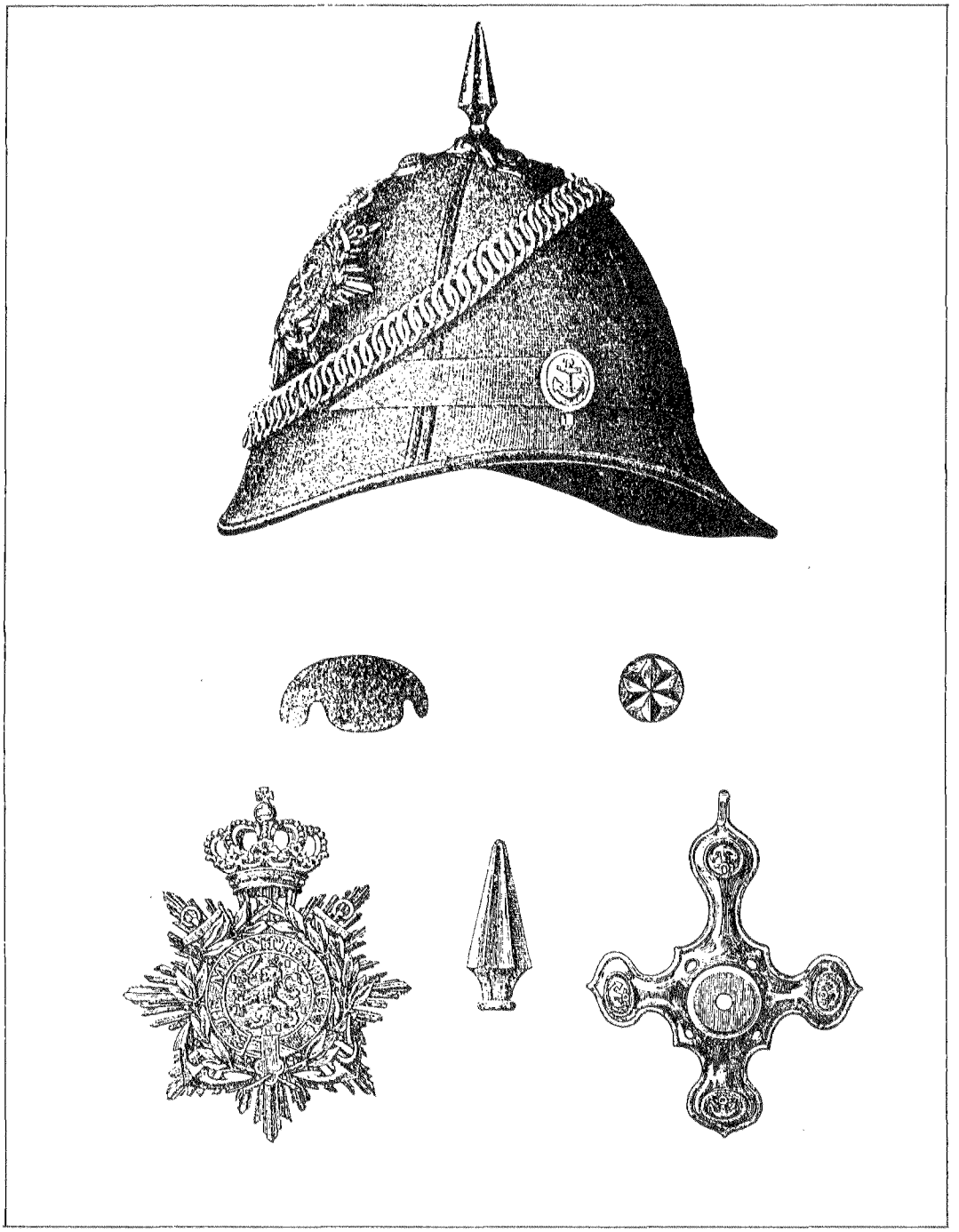

Alleen met de helmhoed kreeg Faassen gelijk, die werd in 1896 ingevoerd. Toen een arts de temperatuur tussen kurk en hoofd mat, kwam hij op 40°, zodat de helm in 1904 weer werd ingeruild voor de bamboehoed. Officieren droegen de helm tot 1940 bij ceremonieel. In 1955 kwam hij terug bij het ceremonieel tenue.

breken, moeielijk anders en dat is nu juist het fnuikende; want plotseling komt daar iemand den hoek om, wien ik het militaire saluut moet brengen. Ieder Uwer is wel eens in zoo'n geval geweest en zal moeten erkennen dat het geen bijzonder handige exercitie is . . . ik geloof dat men dan voor een geval staat, waar de overval op Lombok nog maar een kind bij is.

. . . Nu is het natuurlijk heel gemakkelijk om te zeggen: 'dan rook je maar niet op straat'; maar zoo onmenschelijk zal wel niemand zijn . . .

Wel is waar worden genoemde nadeelen niet opgeheven, wanneer men in plaats van de tegenwoordige, een sabel draagt, die gevechtswaarde heeft, maar om voor een nietswaardig wapen zooveel angsten uit te staan is toch ook niet prettig.

Ik zou dus wenschen te dragen een degen, waarbij men beide handen vrij heeft, in den geest als die tot de uitrusting der muzikanten van de landmacht behoort; . . .

Genoemde degen wordt dus niet beschouwd als wapen, maar alleen als distinctief en exerceermaterieel.

. . . Wat de practische eischen betreft is op de pet en de pantalon mijns inziens niets aan te merken, terwijl ik in de overjas ter hoogte van de borst buitenzakken, gesloten met kleppen zou wenschen, omdat de lage zakken, die nu in die jas zijn aangebracht, voor weinig anders te benutten zijn dan om bij koud weer (op een oogenblik dat niemand het ziet natuurlijk) zijn handen eens te warmen.

Ik vraag me af, waarom een militair in dit opzicht achter moet staan bij een burger. Deze toch heeft in zijn demi-saison of winterjas de buitenzakken, die hij noodig oordeelt om de voorwerpen te bergen, die hij onder zijn onmiddellijk bereik wenscht te hebben. Een bovenzak voor zijn al dan niet geparfumeerden zakdoek of zijn sigaren, een zakje laag-rechts voor zijn lucifers en zijn tramcouponboekje of tramgeld en dan nog een paar zakken om zijn verkleumde handen te bergen of het torsen van zijn soms overmatig zwaren wandelstok te vergemakkelijken.

Wanneer het voor mij weggelegd was in een uniform-commissie zitting te nemen, dan zou ik dus, het bovenstaande resumeerende, mijn stem uitbrengen voor: een ander hoofddeksel, een andere jas en een andere sabel of liever nog een degen.

Voor de chacot zou dan met den geest des tijds meegaande, misschien een helmhoed in de plaats komen, doch niet zo zwaar als die van het Indische leger.

De uniformjas zou iets zijn, waar langer over gedacht moest worden; moet het een jas blijven of moet het een atilla of een soort van tunique worden.

De echtgenooten der getrouwde commissieleden zouden dezen waarschijnlijk aansporen hun stem te verheffen tegen de jas met 6 knoopen op de panden, als zijnde die een ruïne voor hun meubilair. Trouwens aan de voorzijde hebben we ook niet te klagen over te weinig knoopen; de jas zit stevig genoeg vast; met negen knoopen zal ze zelfs in Nieuwediep niet van het veege lijf waaien.

. . . Echter is zoo'n tunique niet geschikt om 'gekleed' mee te zijn, daartoe is ze te eenvoudig en het was dan ook alleen mijn doel een poging te wagen deze jas te verkrijgen in den geest, zooals de zeeofficieren hun korte jas dragen.

Hoe de jas echter wel moet zijn, zou dan de commissie, te rade gaande met den uitgedrukten wensch van het gros der officieren, dienen uit te maken.

Dan zal hij (een militair-schilder of een officier met kunstgevoel, geraadpleegd door de commissie; CBN) . . . een voorstel indienen om het anker te verkleinen en er een kroon op te zetten; want elke andere tak van dienst van de marine, de zeeofficieren, de officieren van gezondheid en der administratie, de officieren-machinist en de apothekers, zal hij zeggen, heeft ook een kroon op het kraagdistinctief.

Verder zal hij vragen, waartoe de halssnoeren dienen en zich misschien voorstellen, dat wij ook moeten gaan fourageeren, bijv. hooi voor de paarden of zoo iets; maar wij zullen hem dan wel uit de dwaling helpen door hem te vertellen, dat ze ook wel vangsnoeren genoemd worden, waar we wel eens een stoel of een knaapje mee vangen.

Het veranderen der groot-tenue-jas zou

natuurlijk gelijken tred moeten houden met de verandering van die voor klein tenue of misschien ook zou die kunnen worden afgeschaft . . .
Als de Commissie dan zoover gereed was, zou de tenue in Indië ter sprake komen, en zou het hare bevreemding wekken, dat bij een troep soldaten, die geheel in het wit gekleed is, de officieren daarbij staan in blauwe jassen . . .
Den meesten opgang maken de officieren der mariniers, wanneer ze zich naar zulk een receptie begeven, waarvoor de tenue is voorgeschreven met chacot en halssnoeren.
't Geeft een uitstekend idee, alsof men bij Prot en Zoon te Amsterdam een operette ziet opvoeren . . .
Voor Indië zou de uniformcommissie mijns inziens spoedig klaar zijn met haar taak; een witte kleeding en de blauwe tunique met witte broek; bij beide een witte helmhoed, al naar gelang van de eischen door den te verrichten dienst gesteld, met of zonder versierselen . . . Ook is het niet aangenaam aan boord de eenige officier te zijn, die volgens de bepalingen geen witte schoenen mag dragen.
Laat het weer niet toe, dat bij feestelijke gelegenheden in witte kleeding naar den wal wordt gegaan, dan kan altijd nog bepaald worden, dat de donkere jas en de donkere hoed voor Europa ontworpen, gedragen zullen worden.

Tandjong-Priok 4 April 1895. G. Faassen.'
Rotterdam 25 augustus 1990 C.B. Nicolas.

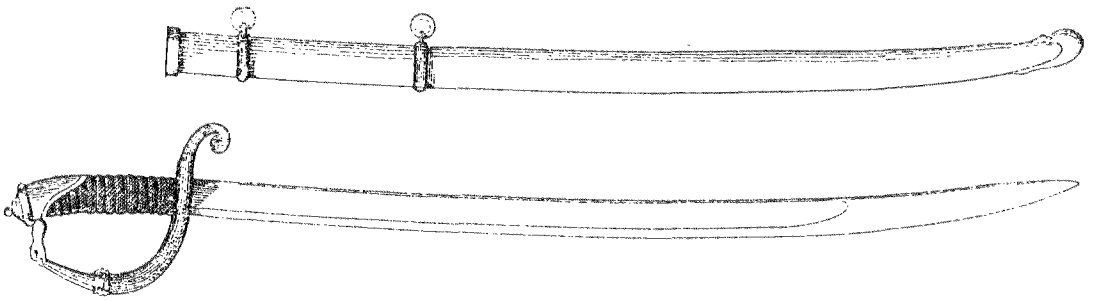

Infanteriesabel model 1854, zoals dat door de officieren der mariniers tot op de dag van vandaag nog gedragen wordt, ondanks het voorstel van Faassen. De vechtsabel of klewang werd wel ingevoerd (datum onbekend), maar in 1958 op Nederlands Nieuw-Guinea toch weer afgekeurd! Op de staf had men ontdekt dat het gebruik van de klewang voorschrift was in Indië, dan dus ook in NNG. De redenen voor het weer intrekken van het besluit waren 1) het ontbreken van tijd voor de opleiding klewang vechten, en 2) het feit dat men één hand nodig had voor het bewaren van het evenwicht, één hand voor het vasthouden van het vuurwapen en één hand om de klewang niet tussen de benen te krijgen. En die derde hand bezit de marinier nog niet!

L. SCHUITEMAKER

Mariniers en de Landmacht

Ook nadat in 1817 de mariniers volledig onder het Departement van Marine kwamen, bleven zij banden met het leger behouden. De gekazerneerde mariniers maakten namelijk deel uit van het (landmacht-) garnizoen en rouleerden mee in tal van garnizoensdiensten. Doordat het Reglement op de Garnizoensdienst ook voor hen gold, hield dit bovendien in dat zij onderworpen waren aan het militaire straf- en tuchtrecht voor het krijgsvolk te land. Waren zij echter ingescheept, dan was het Criminele wetboek en het Reglement van krijgstucht voor het krijgsvolk te water op hen van toepassing.

In 1908 besloot de Minister van Marine aan deze tweeslachtige rechtspositie een einde te maken. Hoewel men in die jaren zich juist had gebogen over een herziening van de totale militaire rechtspleging wilde de Minister het resultaat daarvan niet afwachten en koos hij derhalve voor een andere oplossing, waarbij de mariniers werden losgemaakt uit het garnizoensverband met de Landmacht. Hiervoor was alleen een wijziging nodig van het Reglement en de Regeling voor het Korps Mariniers,zoals dit laatstelijk was vastgesteld bij K.B. van 14 augustus 1907 nr. 65. In het Reglement werd het opschrift van het hoofdstuk 'In Garnizoen' vervangen door 'Aan de wal, bij de Afdeling'. Hierdoor verkregen de mariniers, ook wanneer zij waren gekazerneerd, onder alle omstandigheden de status van 'schepeling', en waren zij slechts aan één soort rechtspleging onderworpen. Uiteraard had deze statuswijziging nog een aantal andere gevolgen, die een verdere tekstaanpassing van Reglement en Regeling noodzakelijk maakten. Kon voorheen bijvoorbeeld de Territoriale, Plaatselijke of Garnizoenscommandant bij het verlenen van militaire bijstand rechtstreeks een beroep doen op de gekazerneerde mariniers, nadien was zulks alleen mogelijk wanneer de sterkte van de (landmacht-) troepen ontoereikend was en dan nog uitsluitend met toestemming van de Marineautoriteiten. Bij het K.B. van 17 november 1908 nr. 38 werd de gewijzigde tekst van het Reglement en de Regeling Koninklijk goedgekeurd en bepaald dat het Korps Mariniers met ingang van 1 januari 1909 uit het verband met de landmacht zou treden.
Doordat na 1908 de commandant van de Afdeling Mariniers in Rotterdam niet langer beschikbaar was om op te treden als garnizoenscommandant en er geen landmachteenheden in de stad aanwezig waren, dreigde ten aanzien van garnizoensaangelegenheden een vacuum te ontstaan. Dit werd opgelost doordat de Minister van Oorlog bij zijn beschikking van 12 januari 1909 IIe Afd. nr. 74 bepaalde dat de Kapitein-plaatselijk adjudant de titel zou voeren van 'waarnemend garnizoenscommandant', waarbij hem de diensten werden opgedragen die tot dan toe door de Garnizoenscommandant (van het Korps Mariniers) werden verricht.

B.C. CATS

Het embleem van het Korps Mariniers

Het embleem van het Korps mariniers dat reeds dateert uit 1896 werd formeel vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 29 juli 1955.
Hier volgt de volledige tekst van dit KB no. 58:

Wij Juliana bij de gratie Gods Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz., enz. 29 juli 1955 no 58 Besluit houdende vaststelling van het embleem voor het korps mariniers.

Op de voordracht van onze minister van marine van 23 juli 1955, no. 405349/ 23696;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

Het korps mariniers voert een embleem, bestaande uit: in een rond schild van azuur, bezaaid met staande blokjes van goud, een gekroonde leeuw van goud, getongd van keel, houdende in de rechtervoorklauw in schuin linkse stand een ontbloot zwaard van zilver met gouden gevest, en in de linkervoorklauw een bundel van zeven pijlen van zilver met gouden punten, de punten omhoog, de pijlen tezamen gebonden met een lint van goud; het schild omgeven door het devies 'JE MAINTIENDRAI' in latijnse letters van goud op een koppel van keel, welke is gesloten met een gouden gesp en waarvan de uiteinden aan de benedenschildrand worden bijeengehouden door een epaulet van keel; het geheel omkranst met een oranjetak van sinopel en geplaatst op twee schuin gekruiste ankers met sabel, waarachter een gouden stralenkrans, gedekt met de koninklijke kroon; op een golvend lint van azuur onder de stralenkrans de embleemspreuk 'QUA PATET ORBIS' in latijnse letters van goud.

Onze minister van marine is belast met de uitvoering van dit besluit waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Hoge Raad van Adel.

De minister van marine,
w.g. C. Staf

Soestdijk, 29 juli 1955
w.g. Juliana

N.B. In de heraldiek kent men vier hoofdkleuren: keel (rood), azuur (blauw), sabel (zwart) en sinopel (groen).

Zoals vermeld dateert het embleem van 1896 en is het door de luitenant der mariniers J.W. Wijnands ontworpen voor de met zwartblauw laken beklede helmhoed die toen in gebruik was bij het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger. Mariniers van de landingsdetachementen leenden deze helmhoed van het KNIL en hadden dit hoofddeksel zo-

doende leren waarderen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat luitenant Wijnands in het helmhoedembleem voor het korps mariniers de zgn. zonplaat van het KNIL overnam. Daarop plaatste hij de gekruiste ankers met de Nederlandse kroon van de inmiddels niet meer gedragen sjako alsmede de Nederlandse leeuw uit het Rijkswapen. De takken werden gekozen voor de geoogste lauweren en de koppel geeft de verbondenheid van het korps weer. De embleemspreuk op het golvend lint dateert echter pas van 1946.

Bij Koninklijk Besluit van 22 december 1896 no. 25 werd het embleem, niet als korpsembleem, doch als embleem voor de helmhoed van het ceremoniële tenue voor officieren der mariniers ingevoerd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zien we het helmhoedembleem in een andere vorm opnieuw verschijnen, nu in sterk verkleinde afmetingen geborduurd van kemelsgaren op een rechthoekige pat van donkerblauwe stof waarboven in rode letters het woord KORPS en waaronder eveneens in rode letters het woord MARINIERS. Dit embleem werd gedragen op de rechtermouw van de Britse battle dress blouse en de overjas (jekker), 5 cm onder de schoudernaad. Als zodanig is het embleem nog lange tijd na de oorlog op de mouw van battle dress en overjas gedragen, zij het dat vanaf 1946 het embleem was voorzien van het golvend lint met QUA PATET ORBIS, en de woorden KORPS MARINIERS boven het embleem kwamen.

Vanaf 1943 werden Nederlandse mariniers in de Verenigde Staten gekleed in het Amerikaanse mariniersuniform . Op de kraag van de jas uitgaanstenue, de pet en de veldmuts - winter- zowel als zomertenue - werd door de Amerikanen het United States Marine Corps embleem gedragen. Voor de Nederlanders kwam hiervoor in de plaats een sterk verkleinde vorm van het helmhoedembleem, uitgevoerd in bronskleurig metaal, afmetingen circa 2½ bij 3 cm. Door de kleine afmetingen en vorm kreeg dit embleem de bijnaam 'het torretje' Dit zgn. torretje, vanaf 1946 voorzien van het golvend lint met QUA PATET ORBIS, verhuisde later naar de kraag van het donkerblauwe barathea uitgaansuniform, waar het thans nog wordt gedragen. Aangezien het embleem nimmer als korpsembleem was vastgelegd geschiedde dit dus in 1955 bij het Koninklijk Besluit van 29 juli no. 58.

Van de hand van de heer A. de Vries, oud-korporaal-OVW der mariniers, thans vrijwillig medewerker van het Mariniersmuseum, verscheen in het korpsblad 'Qua Patet Orbis' jaargang 1989 nr. 2 een uitgebreid artikel waarin het huidige embleem van het Korps mariniers nader wordt beschouwd.
Helaas bleek bij het onderzoek dat de originele tekening en beschrijving van het embleem, door de luitenant Wijnands in 1896 gemaakt, niet terug te vinden was. De gegevens zijn toen verkregen van de Marinestaf, Afdeling Maritieme Historie; het Algemeen Rijksarchief en de Hoge Raad van Adel, alle te 's-Gravenhage.

Ter nadere bestudering is het korpsembleem in de volgende zeven elementen verdeeld:
1. Het ronde schild met leeuw.
2. De koppel met het devies JE MAINTIENDRAI.
3. De oranjetak.
4. De schuin gekruiste ankers.
5. De stralenkrans.
6. De Koninklijke kroon.
7. Het lint met de spreuk QUA PATET ORBIS.

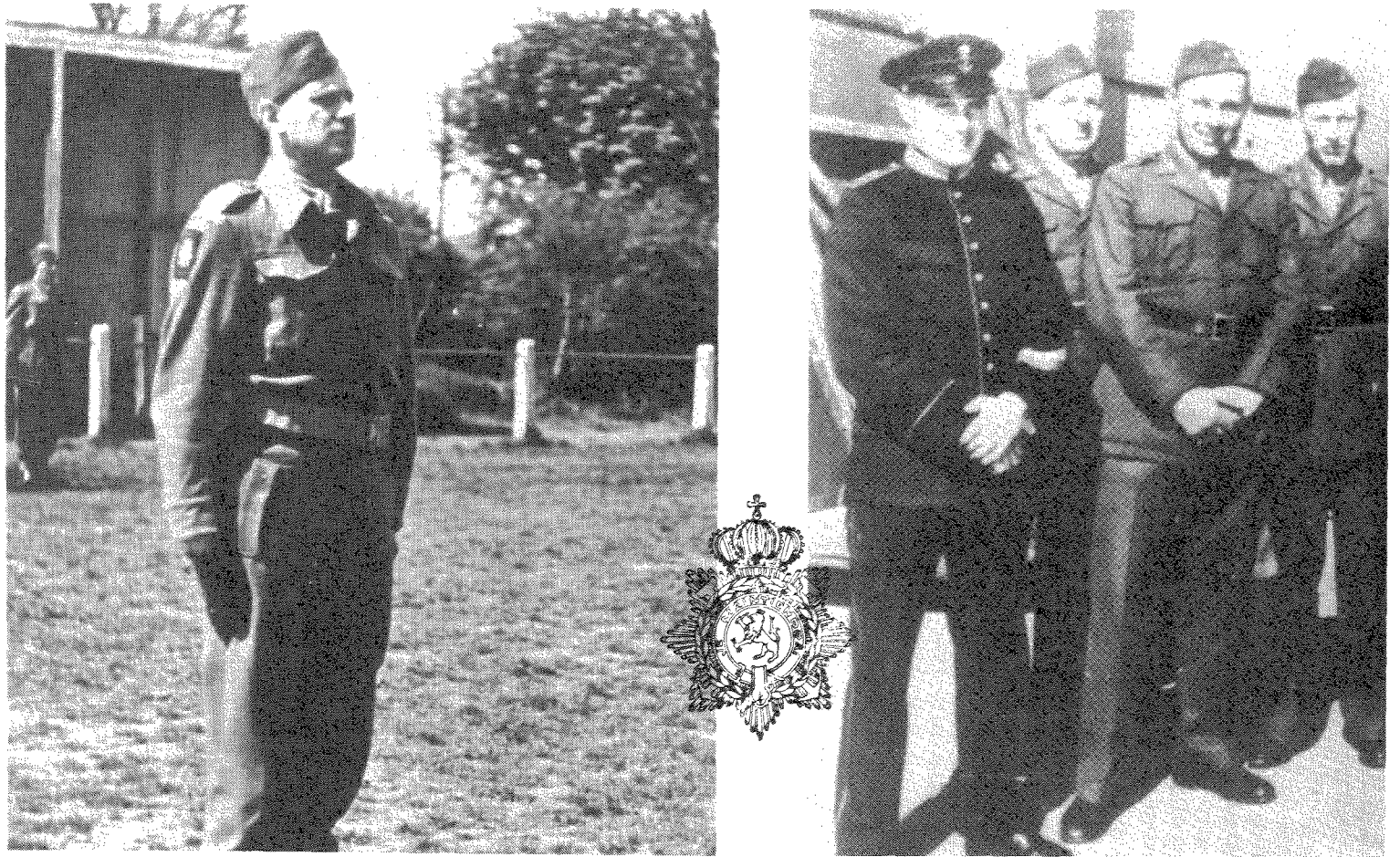

Foto links: Kapitein der Mariniers H.P. Arends, (plv. commandant van de 2e gevechtsgroep van de Koninklijke Nederlandse Brigade 'Prinses Irene' gedurende de Westeuropese veldtocht augustus 1944-april 1945. Bij deze gevechtsgroep waren 102 mariniers ingedeeld. KAPTMARNS Arends is hier gekleed in het Britse battle dress, met op de rechter bovenmouw het in Engeland ingevoerde mariniersembleem. Rechts: Nederlandse mariniers gekleed in het Amerikaanse uitgaansuniform, naast een collega in vooroorlogs tenue. Op de kraag van de jas en op de linker voorzijde van de veldmuts het in bronskleurig metaal uitgevoerde, mariniersembleem.

De Vries gaat in zijn artikel, na gedegen onderzoek, nader in op elk van deze zeven elementen waardoor hij een inzicht geeft in de oorsprong van de symboliek van het embleem. Met zijn toestemming wordt hieronder, noodzakelijkerwijs in beknopte vorm, zijn toelichting op de zeven elementen van het embleem weergegeven.

HET RONDE SCHILD MET LEEUW

Het ronde schild waarover in het Koninklijk Besluit wordt gesproken is geen schild maar een medaillon. Een medaillon is een ovaal of rond vlak in een eenvoudige omlijsting, meestal gevuld met een geschilderde of gebeeldhouwde voorstelling. Vanouds werd en wordt een medaillon op de borst en soms aan een ketting om de hals gedragen. Als men in musea en boeken kijkt naar schilderijen en afbeeldingen van vooraanstaande personen, dan ziet men dat er vaak een onderscheiding wordt gedragen bestaande uit een medaillon op een achtpuntige ster. We vinden dezelfde ster nu o.a. nog terug bij de ordesterren die behoren bij de grootkruisen van de Militaire Willemsorde, de Orde van de Nederlandse Leeuw en de Orde van Oranje-Nassau. Voor zover bekend wordt in de heraldiek bij de schildvormen geen rond schild genoemd. Er kan dus bij het korpsembleem (en ook bij de emblemen van Hr.Ms schepen en inrichtingen van de Koninklijke Marine) niet gesproken worden van een schild. De afbeelding in het medaillon komt overeen met de afbeelding in het schild van het Rijkswapen, een rechtsgewende leeuw met zwaard, pijlenbundel en kroon, zoals vastgesteld bij K.B. van 13 juli 1909. Als nu de afbeelding in het medaillon overeen moet komen met de afbeelding op het wapenschild van het Rijkswapen, dan zou de tekst van het Koninklijk Besluit voor wat dat deel van het embleem betreft gelijkluidend moeten zijn aan die van de beschrijving van dat deel van het Rijkswapen zoals die bij Koninklijk Besluit van 13 juli 1909 no. 54 is vastgesteld, t.w.: 'In het midden een medaillon van azuur bezaaid met staande blokjes van goud, waarop een rechtsgewende klimmende leeuw van goud, gekroond met een kroon van drie bladeren en twee parelpunten van hetzelfde, getongd en genageld van keel; in de rechter voorklauw opgeheven houdende in schuinlinkse stand een ontbloot Romeins zwaard van zilver, het gevest van goud. In de linker voorklauw een bundel van zeven pijlen van zilver met punten van goud, de punten omhoog, de pijlen tezamen gebonden met een lint van goud.'

DE KOPPEL MET DEVIES JE MAINTIENDRAI

Om het medaillon zit een band en geen koppel. Een koppel is een door militairen om het middel gedragen riem draagband of gordel om de sabel, bajonet, patroontassen en a,ndere uitrustingsstukken te dragen. Oorspronkelijk heette de band 'jarretière' (Frans voor: kouseband). De oorsprong van deze kouseband wordt toegeschreven aan de Engelse koning Edward III (1327-1377) toen hij de gravin van Salisbury haar onder het dansen ontvallen kouseband eigenhandig weer aanbond met de woorden 'HONI SOIT QUI MAL Y PENSE' (wee degene die er kwaad van denkt) en dat vervolgens door hem tot devies voor de door hem in 1348 ingestelde Orde van de Kouseband (The Most Noble Order of the Garter) de hoogste Engelse ridderorde werd verheven.
De schriftrand om het medaillon van het korpsembleem is gelijkvormig aan de kouseband die te zien is op de ster en het ordejuweel van de Orde van de Kouseband. Bij verschillende onderscheidings- en eretekens wordt de kouseband gebruikt voor de schriftrand. Zo komt hij in ons land voor op het Ereteken voor Belangrijke Krijgsbedrijven, het Oorlogs-Herinneringskruis en het Ereteken voor Orde en Vrede. De band heeft twee uiteinden; aan het ene eind zit de gouden gesp, het andere eind van de band is aan de onderkant van het medaillon onderlangs de band naar achteren omgeslagen, bovenlangs weer naar voren gehaald en voorlangs weer naar beneden geslagen. Het uiteinde van de kouseband kan dus nooit door een épaulet bijeen worden gehouden, zoals in het Koninklijk Besluit van het korpsembleem staat vermeld, aangezien een epaulet een schouderbedekking is, afgeleid

van het Franse l'épaule is schouder.
De band om het medaillon symboliseert de verbondenheid met het vaderland. Voor dit deel van het korpsembleem had de tekst van het Koninklijk Besluit kunnen zijn: 'Het medaillon is omgeven door het devies 'JE MAINTIENDRAI' in latijnse letters van goud op een band van keel welke is gesloten met een gouden gesp en waarvan het uiteinde aan de benedenrand van het medaillon onderlangs naar achteren is omgeslagen en bovenlangs naar voren is teruggeslagen.'

DE ORANJETAK

Er wordt in het Koninklijk Besluit van het korpsembleem gesproken van 'een oranjetak'. Aanwezig is echter niet één tak, doch een krans van twee lauwertakken. De krans van lauwertakken is oorspronkelijk een Romeinse heldenonderscheiding en overwinningsteken. Daarnaast bestaat de eiketak die van oorsprong een Germaans symbool is en degelijkheid en betrouwbaarheid symboliseert. In West-Europa worden beide symbolen gebruikt. Sinds 1815 is daar de oranjetak bijgekomen als nationaal symbool van de verbondenheid met het Huis van Oranje. Deze drie symbolen komen o.a. voor in het vaandel van het Korps mariniers. Als men in het mariniersmuseum te Rotterdam het helmhoedembleem van 1896 bekijkt, dan ziet men dat de lauwertakken oorspronkelijk vruchtdragend waren. Bij de huidige uitvoering van het embleem zijn de steeltjes van sommige vruchten nog te zien. Waarom de vruchten nu uit het korpsembleem zijn verdwenen is niet duidelijk. De takken zijn dus lauwertakken die duiden op de roem door het korps behaald; het Koninklijk besluit zou dan overeenkomstig moeten luiden: 'het geheel ter weerszijden omgeven door een lauwertak van sinopel'.

DE SCHUIN GEKRUISTE ANKERS

De twee schuin gekruiste ankers zijn afkomstig van het zegel van de Admiraal-generaal van de Admiraliteit uit circa 1593. Zij duiden aan dat het Korps Mariniers behoort tot de Koninklijke Marine.

DE STRALENKRANS

Volgens de beschrijving van het korpsembleem op de marinierskalender van 1987 zou luitenant Wijnands de zon in het korpsembleem hebben overgenomen van het embleem op de helmhoed van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger. Kijkt men echter naar de mariniershoed die als de 'omgekeerde teerpot' bekend stond, dan ziet men op de voorzijde boven de klep een stralende zon met gekruiste ankers, waaruit het vermoeden ontstaat dat de luitenant Wijnands de stralende zon en de ordester heeft samengevoegd tot de huidige achtpuntige stralenkrans.
Vergelijkt men het korpsembleem met de emblemen van andere onderdelen van de Koninklijke Marine, n.l. de Marineluchtvaartdienst, de Onderzeedienst, de Mijnendienst en de (vroegere) Marine Vrouwenafdeling, dan valt op dat een medaillon met schriftrand, lauwertakken, gekruiste ankers, kroon en golvend lint bij al deze emblemen voorkomen. Alleen bij het korpsembleem is dit geplaatst op een stralenkrans, die naar De Vries aanneemt, zijn oorsprong vindt in de achtpuntige ordester.

DE KONINKLIJKE KROON

De uiterlijke tekenen van Koninklijke waardigheid, de regalia, hebben in ons land nooit een grote rol gespeeld. Na de totstandkoming van het Verenigd Koninkrijk in 1815 gingen regalia pas een rol spelen. Bij de inhuldiging van Koning Willem I in 1815 te Brussel lagen op de credenstafel een kroon, een scepter, een rijkszwaard en een rijksappel. Vooral de kroon zag er wat lomp uit. Ook nu nog is de herkomst hiervan niet bekend. Was deze kroon inderhaast gemaakt of had hij eerder bij plechtige gebeurtenissen dienst gedaan?
Uit historische afbeeldingen blijkt dat in de begrafenisstoet van Oranje-stadhouders een soort kroon werd meegedragen. Dit was eerst een hoofdband zonder beugels. Na koningstadhouder Willem III zaten er wel beugels aan en had het de vorm van een kroon gekregen. Bij de begrafenis van stadhouder Willem IV (1751) werd een kroon meegevoerd die opmerkelijk lijkt op de inhuldi-

gingskroon van Koning Willem I in 1815. Het zou dus kunnen zijn dat Willem I is ingehuldigd met een reeds lang bestaande kroon, hoewel dit niet zeker is. Deze kroon zal model hebben gestaan voor de kroon boven het korpsembleem. De Koninklijke kroon boven het embleem is het symbool dat het Korps Mariniers aan de koning(in) behoort.

HET LINT MET DE SPREUK 'QUA PATET ORBIS'

De spreuk staat voor 'Zo wijd de wereld strekt' en is op 18 december 1946 bij beschikking van de toenmalige Minister van marine, J.M. de Booy, afd. staf, no. SD 397/17/4/46 aan het embleem toegevoegd nadat H.M. Koningin Wilhelmina op 20 november 1946 haar machtiging hiervoor had verleend. De spreuk werd aan het Korps Mariniers toegekend als onderscheiding voor de eenheid die tijdens de Tweede Wereldoorlog in alle werelddelen was opgetreden. Het was de wapenspreuk van prins Johan Maurits van Nassau, bijgenaamd 'de Braziliaan', omdat hij van 1636-1646 gouverneur was van de Nederlandse kolonie in Brazilië. Hij werd in 1604 op de Dillenburg geboren en nam o.a.deel aan de veldtochten van Frederik Hendrik. Herhaaldelijk bewees hij ons land grote diensten, onder meer in 1666 in de strijd tegen Munster. In 1672 bij de verdediging van Muiden en in 1674 in de slag bij Seneffe dienden de mariniers onder zijn bevel. Hij stierf in 1679. Na toekenning van de spreuk zijn er gekleurde afbeeldingen van het korpsembleem verschenen waarop de kleur van het lint de donkerblauwe uniform kleur had, rondom met rood afgebiesd. In het KB van 1955 is deze kleur vervangen door het lichtere azuur, een van de heraldieke hoofdkleuren. Nabeschouwend had het lint met de spreuk donkerblauw met rode bies kunnen blijven. De gouden letters zouden hierop beter tot hun recht zijn gekomen dan op het lichtere azuur. Volgens de tekst van de rondleiding van het Mariniersmuseum (1e druk 1983) is de rode bies een infanteriebies en omdat het Korps Mariniers altijd nog een infanterie-eenheid is, was de rode bies om het lint zeker wel verantwoord geweest.

Tot zover de wegens beschikbare plaatsruimte ingekorte toelichting van De Vries op de zeven elementen van het korpsembleem van de mariniers. Ongetwijfeld heeft hij hiermee bijgedragen tot een beter inzicht in de oorsprong van de symbolen van het mooie embleem van het Korps Mariniers. Bovendien geeft hij enige heraldisch verantwoorde aanwijzingen die bij herziening van de tekst van het Koninklijk Besluit van 29 juli 1955 no. 58 van groot nut kunnen zijn.

Bron:

'Het embleem van het Korps mariniers', door korporaal der mariniers b.d. A. de Vries in het blad 'QUA PATET ORBIS', jaargang 1989, no. 2.

UITGIFTE GELEGENHEIDSENVELOPPE

Op 15 december 1990 wordt in het kader van het 325-jarig bestaan van het korps mariniers een gelegenheidsenveloppe uitgegeven.
Op deze enveloppe staat een afbeelding die de strijd rond de Maasbruggen symboliseert. Verder is de enveloppe voorzien van een postzegel van *f* 0,65 uit de Rotterdam-serie die 8 mei jl. werd uitgegeven en een niet eerder gebruikt veldpoststempel nummer 50. De gelegenheidsenveloppe is te bestellen bij het mariniersmuseum door een giro-overschrijving van *f* 3,- (postrekeningnummer 38 25 316), onder vermelding van '15 december gelegenheidsenveloppe'.

Mr. R.A. SCHIMMEL

De Marinierskapel der Koninklijke Marine en haar voorgangers

Dit jaar bestaat de Marinierskapel der Koninklijke Marine 45 jaar. Maar de marinemuziek is al veel ouder. In dit opstel zal daarom eerst worden ingegaan op de voorgeschiedenis, waarna de Marinierskapel zelve aan de beurt zal komen.
Voor een belangrijk deel is hiervoor geput uit de studie van ons mede(bestuurs) lid C.B. Nicolas, gepubliceerd onder de titel 'Marinemuziek' in het Marineblad, 81e jaargang nummer 8, december 1971.

In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat de militaire muziek in twee delen uiteen valt. Het oudste deel omvat de zogenaamde signaalmuziek, gespeeld door de tamboers en pijpers bij het voetvolk, en de trompetters, soms aangevuld met een paukenist, bij de ruiterij. Deze muziekkorpsjes waren gevormd uit de afzonderlijke tamboers en pijpers, waarvan in de late Middeleeuwen en Renaissancetijd elk vendel van huursoldaten (Zwitsers, Landsknechten of Condotta's) er één had. Bij de opmars van het uit een aantal vendels samengestelde leger ontstond de gewoonte om de tamboers en pijpers van alle vendels vooraan te verzamelen, waar ze dan deunen ten gehore brachten die de gang er in moesten houden. Bij de cavalerie was een soortgelijke ontwikkeling te zien.
Deze toestand bleef tot rond 1650 bestaan, zij het ook dat hier en daar deze muziekkorpsjes werden versterkt met andere instrumenten, zoals de schalmei en de zink, soms een hoorn. Na 1650, in de tijd dat de huurlegers die per veldtocht werden samengesteld en aan het einde daarvan weer werden afgedankt, tot het verleden gingen behoren en werden vervangen door staande legers, die dan ook in garnizoenen werden ondergebracht, ontstaan de muziekkorpsen die we nu kennen als de militaire orkesten. De oorsprong daarvan ligt vermoedelijk in Frankrijk, toen het land van de Zonnekoning, die gaarne door pracht en praal van zijn macht getuigde en zulks ook tot uitdrukking wilde brengen in het militaire ceremonieel, waardoor vooral ook buitenlandse vertegenwoordigers en gasten geïmponeerd moesten worden. Daar de eenvoudige tamboer- en pijpermuziek daarvoor niet meer voldeed, werd voor het begeleiden van wapenschouwen en parades uit de blazers van de Hofkapel, de Grande Ecurie, een orkestje gevormd, aanvankelijk niet meer dan 4 tot 6 man. Dezen bespeelden uitsluitend de schalmei, al spoedig vervangen door de hobo, en de fagot, bij militaire evenementen in samenspel met de tamboers en pijpers. De adellijke bevelhebbers van het franse leger, en al spoedig ook de andere vorsten in Europa, wilden niet achterblijven en richtten - alles op eigen kosten - hun eigen orkestjes op, die mede gebruikt werden om commandant en officieren tijdens de maaltijd en 's avonds, en bij feesten en partijen te vermaken. Hiermee was de nucleus van het militaire orkest gevormd; in de volgende periode tot omstreeks 1850 zou dit orkest steeds verder uitgebreid worden door toevoeging van nieuwe instrumenten en technische verbeteringen aan en vervanging van oude instrumenten, totdat het blaasorkest van nu was ontstaan. Saxofoon en bastuba behoren tot de laatste wezenlijke uitvindingen en toevoegingen. In sommige landen bestaan thans militaire orkesten van 120 man.
Naast deze orkesten bleven en blijven in veel gevallen de tamboers en pijpers (zoals bij het Korps Mariniers) bestaan, waarbij de pijpers dikwijls in de vorige eeuw zijn vervangen door klaroen- of hoornblazers.

ONTWIKKELING BIJ DE MARINE IN NEDERLAND TOT 1864

Tegen de achtergrond van deze geschiedenis (in een notedop) ontwikkelde zich de muziek bij onze marine. De Republiek der Verenigde Nederlanden liep nooit erg voorop bij het uitgeven van geld voor zaken als muziek e.d. Ook hier te lande gold zoals elders in Europa, dat tamboers en pijpers en trompetters door de Staat betaalde militairen waren, in dienst voor militaire doeleinden zoals het doorgeven van bevelen door middel van signalen, het begeleiden van exercities, het geven van signalen ter regeling van de inwendige dienst in kampementen en kazernes, en de muziekkorpsen waren samengesteld uit burgermuzikanten die door commandant en officieren werden betaald. In tijd van oorlog leverde het nogal eens problemen op dat de muzikanten burgers waren.

In de 17e eeuw waren er wel pijpers aan boord van de Staatse oorlogsschepen, maar dan als onderdeel van de mariniers die in 1665 hun intrede hadden gedaan. Hoe het verder met de muziek aan boord was, is niet zeker. In de 18e eeuw treffen we aan boord van de oorlogsschepen een trompetter aan, die tot taak had de bevelen van de commandant door te geven; hij bevond zich dan ook bij de commandant op de campagne. Daarnaast was er een tamboer aan boord, die de functie had om de exercitie te begeleiden overeenkomstig de door Prins Maurits ontworpen wapenexercitievoorschriften en gevechtshandleiding, waarvan de diverse handelingen op tromslag behoorden te worden uitgevoerd. Pas later in de 18e eeuw zijn er meldingen over andere muzikanten aan boord van de nederlandse oorlogsschepen. De ontwikkeling van het militaire muziekkorps verliep te onzent wel overeenkomstig de ontwikkeling in de andere westeuropese landen, maar langzamer en op kleinere schaal. De muziekkorpsen van de Hollandse en Zwitserse Gardes te Voet van de Stadhouder waren rond 1750 nog niet groter dan zes man; pas tegen het einde van deze eeuw gaan ze groeien, om tijdens en na de napoleontische tijd op flinke sterkte te komen.

Blijkens de schaarse beschikbare gegevens zijn er in de laatste jaren van de 18e eeuw op de 'schepen van oorlag' met tenminste 56 stukken geschut scheepskapellen van 6 man aanwezig. Een kapelmeester wordt niet genoemd; in deze tijd trad meestal één der muzikanten op als leider, de 'premier', en deze speelde zelf ook mee. In 1812 zijn, blijkens het boek van Q.M.R. Ver-Huell, getiteld: 'Myn eerste Zeereis', op alle linieschepen scheepskapellen aanwezig. De monsterrollen van 1814 geven aan, dat er op schepen van 80 stukken 12, van 74 stukken 10 en van 68 stukken 8 scheepsmuzikanten zijn. Een in het Marinemuseum te Den Helder aanwezige prent uit 1826 laat zien hoe zo'n scheepskapel er uitzag: de muzikanten lopen in een infanteriejas, donkerblauw met lichtblauwe voering, kraag en mouwomslagen. De hoed is een matrozenhoed, geen mariniershoed, dus geen opgeslagen rand; de hoed is voorzien van de frontplaat van de mariniers en van een witte pluim zoals bij muzikanten van de landmacht gebruikelijk. De muzikanten dragen een degen. Tot het instrumentarium behoort ook een schelleboom.

In 1848 hebben de linieschepen een kapelmeester met 12 muzikanten, en de fregatten 1e klas een kapelmeester met 10 muzikanten. Er waren toen 4 linieschepen en 3 fregatten 1e klas.

De kapel was alleen voor de langere zeereizen aan boord; bij terugkomst in Den Helder werden de leden ervan op het wachtschip geplaatst, en ontslagen als er binnen afzienbare tijd geen emplooi was.

In 1859 waren er zo'n 10 scheepskapellen. De soldij van kapelmeester en muzikanten werd door het Rijk betaald. Indien de kapel in Den Helder verbleef, had deze een groot aandeel in het muzikale leven aldaar, door het optreden bij allerhande gebeurtenissen en het geven van concerten, ook met strijkinstrumenten.

De sociale onzekerheid voor de muzikanten na afloop van een zeereis en de groeiende behoefte om blijvend een muziekkorps in Den Helder te hebben gaven de stoot om een vast Corps Muzijkanten op te richten in 1864: de Stafmuziek van de Koninklijke Marine. Daarnaast bleven nog scheepskapel-

len bestaan; zo was de vader van de laatste kapelmeester van de Stafmuziek, Leistikow, kapelmeester op Zr.Ms. stoomschip 'Van Galen'. Ook ontstonden in die tijd aan boord van diverse schepen zogenaamde matrozenkapellen, samengesteld uit bemanningsleden, en soms wel, soms niet onder leiding van een stafmuzikant. Na 1945 bestonden er ook matrozenkapellen, nu aan land, en wel in Den Helder, Hilversum en Valkenburg. Naast de Stafmuziek werd rond 1926 in Nederlands-Indië, in Soerabaja, een marinekapel opgericht onder de naam: Inlands Fanfarekorps van de Marine, onder leiding van een of meer Nederlandse stafmuzikanten. Dit Korps heeft tot 1942 bestaan. Tenslotte werd in 1954 een Mariniersfanfare in de West gevormd.

DE STAFMUZIEK VAN DE KONINKLIJKE MARINE

In 1864 dus zag de Stafmuziek het licht. Ze was toen samengesteld uit 10 stafmuzikanten, 7 muzikanten en 1 leerling-muzikant. Als kapelmeester werd aangesteld Willem Louis Weckesser, die reeds een loopbaan achter de rug had als muzikant bij de muziekkorpsen van de regimenten Jagers, Grenadiers en Jagers en, als kapelmeester, bij de scheepskapel van het fregat Doggersbank.

Al spoedig volgde een uitbreiding van de kapel tot 25 man. Als sollicitant genoot men de voorkeur, als men twee instrumenten kon bespelen, waarvan het tweede dan bij voorkeur een strijkinstrument moest zijn. Omdat praktisch alleen de salarissen van de leden van de Stafmuziek door het Rijk betaald werden, werd er een muziekfonds in het leven geroepen dat financieel gevoed werd door een kleine subsidie van het Rijk, opbrengsten van particuliere concerten, bijdragen van de marineofficieren en een percentage van de particuliere verdiensten van de muzikanten uit snabbels, die ze hadden verkregen door medewerking aan uitvoeringen van muziekverenigingen, toneelvertoningen etc. Dit muziekfonds was bedoeld om de noodzakelijke nieuwe instrumenten en bladmuziek te kunnen aanschaffen. Het Reglement voor de muziek verbood de muzikanten het maken van muziek in herbergen, kroegen en huizen van ontucht. Door stafmuzikanten werden muzieklessen gegeven aan de leerlingen van het Koninklijk Instituut voor de Marine; ook werden in dat Instituut concerten gegeven door de Stafmuziek, sinds 1870 in het huidige gebouw. De Stafmuziek kreeg door dit alles allengs meer bekendheid, ook buiten Den Helder, en zelfs in het buitenland, zoals bij de opening van het Suezkanaal, zulks hoewel de stafmuziek 'niet bestemd was om naar zee te gaan.'

In 1879 ging Weckesser met pensioen. Hij werd opgevolgd door C.A.W. Bernhardt, een ongedurige man die er niet veel van maakte en ontslagen werd. Jacobus Koning was de volgende kapelmeester, na tevoren onderkapelmeester bij het 6e Regiment Infanterie in Breda te zijn geweest; hij was toen 27 jaar. Hij herstelde al snel de goede naam en faam die de Stafmuziek onder Weckesser had gehad. Onder zijn bewind groeide het aantal muzikanten tot 40. Toen hij in 1906 met pensioen ging meldden zich zo'n 300 sollicitanten aan, wel een bewijs van het aanzien en de populariteit van de kapel!

Adrianus Leonardus Hazebroek werd de uitverkorene, de onderkapelmeester van het 3e Regiment Infanterie in Bergen op Zoom. Had Koning het vooral in de populaire muziek gezocht, Hazebroek bracht de klassieke muziek op de voorgrond en organiseerde Marine- en Eliteconcerten, met burgersolisten van grote faam. Hij bracht het orkest in topvorm. Tijdens de eerste wereldoorlog werkte de Stafmuziek veelvuldig mee aan inzamelingsacties, liefdadigheidsconcerten en dergelijke. Hazebroek componeerde een aantal marsen, waaronder de thans zo bekende en nog in gebruik zijnde Defileermars van de Koninklijke Marine, die de Marine eigenlijk niet wilde, totdat de Duitse Keizer er grote belangstelling voor toonde en de mars wilde kopen voor zijn eigen marine!

Hazebroek werd wegens zijn verdiensten benoemd tot luitenant ter zee 3e klasse, later 2e klasse titulair. In 1922 ging hij met pensioen.

Het was toen een tijd van bezuinigingen; er

werd geen nieuwe kapelmeester aangesteld, en pas na een jaar werd de onderkapelmeester tot kapelmeester bevorderd: Jacob ter Hall, broer van de latere koning van de revue Henri ter Hall. In 1924 ging ter Hall reeds met pensioen.
De laatste kapelmeester van de Stafmuziek werd Louis Leistikow, die bij verschillende buitenlandse orkesten van naam als musicus had gewerkt. Door hem werden de populaire Marineconcerten en de Eliteconcerten (voor de muzikale fijnproevers) samengevoegd; de nu geheten Marineconcerten kregen grote bekendheid. Vele grote solisten werden geëngageerd en spraken lof over het orkest. Ook werd voor de radio opgetreden en werden enkele grammofoonplaten gemaakt.

DE MARINIERSKAPEL DER KONINKLIJKE MARINE

In 1945 bleken er van de 45 leden van de Stafmuziek nog 18 beschikbaar te zijn; er werden een aantal nieuwe aangeworven. Terwijl dit geschiedde, werd door de Minister van Marine besloten dat de Stafmuziek zou worden omgezet in een muziekkorps dat onder de bevelen van de Commandant van het Korps Mariniers zou staan; dat was toen de luitenant-generaal der mariniers Von Freytag Drabbe, die het initiatief tot deze besluitvorming genomen had. Het aldus gevormde muziekkorps zou voor de gehele marine zijn. Vandaar de naam: Marinierskapel der Koninklijke Marine. Deze omzetting was gegrond op de argumenten dat de kapel zou optreden bij het uitvoeren van militair ceremonieel, het specifieke terrein van het Korps Mariniers, samen met de tamboers en pijpers van het Korps Mariniers, gekleed in mariniersuniform, en aldus een eenheid met dat Tamboerkorps zou vormen.
Gijsbert Nieuwland werd benoemd tot directeur in de rang van kapitein. De sterkte van de kapel werd vastgesteld op 48 man. Allereerst moesten instrumenten worden aangeschaft, want van het instrumentarium van de oude Stafmuziek was letterlijk niets overgebleven. Een tweede zorg was de muziek, ook hiervan had vrijwel niets de oorlog overleefd, zodat aanvankelijk de muziek van de Koninklijke Militaire Kapel werd overgeschreven. Zelfs de Marine-Defileermars was zoek; gelukkig had Hazebroek, de componist ervan, die toen 85 jaar was, nog een compleet stel van alle partijen bewaard. Voorts werd een nuttig gebruik gemaakt van een door een Amerikaans legerorkest in Limburg achtergelaten kist met moderne, voornamelijk lichte muziek uit de oorlogsjaren.
In 1945 werd voor het eerst, nog in battledress, opgetreden bij de opening van de Staten-Generaal op de derde dinsdag van september, een tot traditie geworden gebeurtenis die tot heden is gehandhaafd. Het eerste officiële concert vond in oktober 1945 plaats; daarvoor reeds werd een eerste radio-optreden verzorgd.
In 1947 werd de eerste buitenlandse reis gemaakt naar Engeland; vele buitenlandse reizen zouden volgen, zoals een grote toernee door Indonesië in 1948. De Taptoe Delft begon in 1953; ook hieraan werkte de kapel steeds mee (thans Taptoe Breda). Andere reizen leidden naar de West en naar Leningrad ter gelegenheid van een Nederland vlootbezoek.
In 1957 verliet de inmiddels tot majoor bevorderde Gijsbert Nieuwland de Marinierskapel om in de muziekwereld van de omroep een functie te aanvaarden. Hij werd opgevolgd door Henk van Lijnschooten, een der eerste cursisten van de opleiding voor het diploma harmonie en fanfare aan het Koninklijk Conservatorium. Hij kreeg als opdracht de door Nieuwland tot een hoog peil van musiceren opgevoerde kapel met een eigen 'sound' op dat peil te handhaven en dit zo mogelijk te verbeteren.
Daarin slaagde de 1e luitenant van Lijnschooten goed. De sterkte van de kapel, al eerder opgelopen tot 55, werd nu gebracht naar 60 man. Haar roem steeg nog steeds, en het aantal optredens was groot. De grammofoonplatenproductie, die onder Nieuwland in 1949 was begonnen met de Niwin (Nationale Inspanning Welzijnszorg Indië-Nederland) mars van zekere J.P. Laro, klarinettist bij de kapel, werd nu krachtig voortgezet, waarbij ook stukken van de hand van Van Lijnschooten zelf werden ingespeeld; platen

Marinierskapel met Tamboers en Pijpers kort na de Tweede Wereldoorlog op de Dam in Amsterdam. (Collectie J. Nuis)

die nu tot de collector-items behoren.
In 1964 nam Van Lijnschooten afscheid van de kapel om een functie in het Rotterdamse muziekonderwijs te aanvaarden en zich aan het componeren te wijden.
De nieuwe directeur werd, in de rang van kapitein, de eerder genoemde J.P. Laro, die inmiddels directeur van de Johan Willem Frisokapel in Assen was geworden. Zowel als leider van dat muziekkorps alsook als componist van marsen (marsen van de 1e en de 4e Divisie, van het 1e Legerkorps, de infanteriemars Nulli Cedo en de mariniersmars Qua Patet Orbis) had hij reeds naam gemaakt. Die naam zou hij uitbouwen in zijn nieuwe functie. En de kapel profiteerde mee: zeer veel uitvoeringen, ook internationaal, en een stortvloed van grammofoonplaten. Tijdens zijn directeurschap ontving de Marinierskapel voor haar gehele oeuvre, zoals dat op de zwarte schijf was vastgelegd, de Gouden Tulp in 1969 en een Gouden Plaat in 1974.
Laro sloot zijn directeurschap af per 1 december 1975 en werd, in de rang van kolonel, Inspecteur van de Militaire Muziek. Zijn opvolger was Jacobus Johannes Koops, sinds 1959 als trompettist bij de kapel, en, met het einddiploma Directie van het Rotterdams Conservatorium (hoofdleraar: Henk van Lijnschooten), benoemd tot tweede dirigent van de kapel.
Als 1e luitenant ving hij aan, en zette de successen van de kapel voort: onder zijn directie maakte het orkest een serie grammofoonplaten met marsen van diverse onderdelen van de Nederlandse strijdkrachten, die men thans gaarne gecompleteerd zou zien.
In maart 1986 nam Koops in de rang van majoor afscheid en werd op zijn beurt benoemd tot Inspecteur van de Militaire Muziek.
Thans is directeur de kapitein Gert D. Buitenhuis, reeds geruime tijd bij de kapel werkzaam als arrangeur, tevens componist, die wijzigingen aanbracht in het repertoire; naast traditionele en moderne blaasmuziek is nu een ruimere plaats ingeruimd voor het lichte genre.
De eerste compactdiscs van de Marinierskapel zijn inmiddels verschenen, onder het eigen merk MarKap.

In wezen bestaat de Marinierskapel der Koninklijke Marine uit een aantal muziekensembles.
In de eerste plaats is er de concertbezetting waarbij, naast de voor militaire orkesten gebruikelijke bezetting met blaasinstrumenten en slagwerk, ook strijkinstrumenten, te weten contrabassen en desgewenst violen, voorkomen. Een vrij groot aantal leden van de kapel, veelal aan een conservatorium afgestudeerden, bespeelt meer dan één instrument.
Dan is er natuurlijk de marsformatie, in tegenstelling tot de concertbezetting vooral bedoeld voor buitenoptredens, de 'musique militaire propre' met een bezetting van uitsluitend blaasinstrumenten (ook houtblaasinstrumenten, de kapel is een harmonie) en slagwerk.
Voorts kunnen uit de kapel worden samengesteld een dansorkest van 9 man, een combo van 4 en een strijkje van 5 man. Praktisch alle mogelijke muziek (ook moderne electronische muziekinstrumenten als synthezisers worden gebruikt) kan aldus door de Marinierskapel ten gehore worden gebracht, zeker klassieke muziek, die dan ook op het jaarlijkse Korpsconcert onderdeel uitmaakt van het programma. In de laatste tientallen jaren is er een grote hoeveelheid serieuze blaasmuziek gecomponeerd, zodat de blaasorkesten zich niet, zoals vroeger, hoeven te beperken tot transscripties van werken die voor anderssoortige orkesten geschreven zijn.

Bronnen:

C.B. Nicolas, 25 Jaar Marinierskapel der Koninklijke Marine, Marinevoorlichtingsdienst, 1970.
C.B. Nicolas, Marinemuziek, Marineblad, 81e jaargang, december 1971.
R. van Yperen, De Nederlandse militaire muziek, Van Dishoeck 1966.
Teksten op diverse platenhoezen van de Marinierskapel.

G. van ZELM en W. den DUNNEN

Voertuigen van het Korps Mariniers vanaf 1945 tot in de zestiger jaren

Toen eind 1945 de Mariniersbrigade in de gelederen van het Korps Mariniers werd opgenomen, kwamen er heel wat wijzigingen in het personeels- en materieelbestand. Zeker op het gebied van vervoer, dat op dat moment gesteld werd voor een reeks speciale taken. Zo kwamen er motorrijwielen voor ordonnans- en MP-taken, jeeps voor o.a. verkenningen en radioverbindingen, vrachtauto's voor personeels- en goederenvervoer, veldambulances voor het snelle transport van gewonden naar hospitalen en nog vele andere voertuigen met een diversiteit aan vervoerstaken.

Direct na de 2e Wereldoorlog werden de voertuigen hoofdzakelijk betrokken uit dumps, die gevuld waren met door de geallieerde troepen achtergelaten en overbodig geworden voertuigen. Vanaf 1949 werden er series nieuw gebouwde voertuigen aan het voertuigenpark toegevoegd. Een aantal van deze typen zullen wij de revue laten passeren.

In 1947 werd een 50-tal vrachtauto's, G.M.C., CCKW 353, in verschillende uitvoeringen uit dumps aangekocht. Dit 2,5 tons, 6 x 6 voertuig was de bekende 'Jimmy'. Uit een dump te Reims kwamen 200 jeeps, zowel Willys Overland MB als Ford's GPW, waarvan er 39 naar Nederlands-Indië werden verscheept. Uit de bekende dump te Deelen werden grote aantallen Canadese vrachtauto's aangekocht en wel de typen Ford F15A, 3/4 ton, 4 x 4 en Ford F60L, 3 ton, 4 x 4, alsmede 28 ambulance-auto's Ford F60L, 3 ton, 4 x 4. Deze auto's werden tussen 1952 en 1959 uit de sterkte genomen.

Eind 1946, begin 1947 kwam een specifiek militair voertuig ter beschikking van het Korps voor het vervoer van personeel en goederen, n.l. de Ford (USA) model GTB, een vrachtauto 1,5 ton, met een laag silhouet. Dit voertuig werd in 1942 hoofdzakelijk gefabriceerd voor de Amerikaanse mariniers, in totaal 6000 stuks. De motor was toen een nieuwe 6 cilinder 90 PK/3600 t. benzinemotor model G8T met een inhoud van 3700 cc. De aandrijving was 4 x 4 en had achter dubbel lucht (of 2 d.l.). De wielbasis was 115 inch (2921 mm). Een speciaal vooraanzicht gaf het luikje linksvoor in de grille, waarachter zich het 'heavy duty' luchtfilter bevond, dat zodoende gemakkelijk bereikbaar was. Het voertuig kon worden uitgevoerd met of zonder voorbouwlier. Een verdere ontwikkeling van dit voertuig was het model GTBS, een bommenhijsauto, uitgevoerd met een loopkat-installatie en bestemd voor het laden, lossen en trekken van bommenaanhangers. Dit voertuig heeft echter alleen dienst gedaan bij de Marineluchtvaartdienst.

Inmiddels kwam in 1949 de eerste serie nieuw gebouwde vrachtauto's de gelederen van het Korps Mariniers versterken. Het was een civiele vrachtauto met militaire aanpassingen in de vorm van in de cabine aangebrachte halve deuren met afneembare bovenbouw en een mangat voor luchtverkenning. Deze Amerikaanse Ford, model F 5, gebouwd in de Ford-fabriek te Amsterdam, was voorzien van een 6 cilinder 95 PK/3600 t. benzinemotor, model 8H8T, had een laadvermogen van 3 ton, aandrijving 4 x 2, 2 d.l. en was bestemd voor personeels- en goederenvervoer. Een aantal werd verscheept naar Nederlands Nieuw-Guinea, waar de meeste tot 1961-1962 dienst hebben gedaan.
Als vervolg op deze serie kwam er in 1950 en

Ford (USA), GTB, 1942. Marine Vliegkamp Valkenburg. (Collectie J. van den Berg)

Ford (USA), F 5, 1949. (Collectie G. van Zelm)

1951 een soortgelijk civiel voertuig, van het fabrikaat Bedford, model MLC. Dit 3 tons, 4 x 2, 2 d.l. voertuig had geen specifieke militaire aanpassingen. Het was uitgerust met een 76 PK/3200 t., 6 cilinder benzinemotor van 3518 cc. Dit voertuig bleef in de sterkte tot 1959-1961.
Bij Van Doorne's Automobiel Fabriek te Eindhoven, waar in 1949 een begin was gemaakt met de fabricage van DAF-vrachtwagens, werd in 1951 een prototype besteld. Eén jaar later werd een order geplaatst voor een serie vrachtauto's DAF A40, 4 ton, 4 x 2, 2 d.l., voorzien van een Hercules JXE-3, 91 PK/3200 t., 6 cilinder in lijn benzinemotor. De cabine was uitgevoerd met een mangat en de laadbak met schotten en huif. Deze vrachtauto deed tot 1960 dienst zowel bij het Korps Mariniers als bij de Marine Transportdienst (Matradi).

In 1951 werd de 'Landmacht Nederlandse Antillen' opgeheven en het commando overgedragen aan de Koninklijke Marine, waarbij een aantal voertuigen, die voordien bij de KL dienst hadden gedaan, ter beschikking werd gesteld aan het Korps Mariniers. Hierbij waren de vrachtauto's Dodge (Chrysler USA) model B1, bouwjaar 1948 en 1949, 2 1/2 ton, 4 x 2, 2 d.l., met laadbak en schotten, die werden ingezet voor personeels- en goederenvervoer.

Een tweede, tevens opmerkelijk voertuig was de Dodge (USA) 'Power Wagon', gebouwd in de jaren 1947-1949 en gebaseerd op de succesvolle Weapon-carriers WC51 en WC52 uit de 2e Wereldoorlog. Het was een civiele 1 tons vrachtauto met 4 x 4 aandrijving en een wielbasis van 126 inch (3200 mm). De 6 cilinder 3770 cc. benzinemotor model T214 was gelijk aan die van de weapon-carriers, doch het vermogen was opgevoerd tot 102 PK/3200 t. De 'Power Wagon' werd geleverd met metalen laadbak en gesloten cabine, doch ook als chassis, waarop veelal een houten laadbak werd gebouwd en een open cabine. In de Antillen was de laadbak voorzien van bogen en een huif. Sommige 'Power Wagons' waren uitgevoerd met een voorbouwlier werkend op de power take-off (aftakking vanuit de versnellingsbak). Achter de cabine in de laadbak werd ook wel een standaard voor een mitrailleur cal. .50 inch (12,5 mm) geplaatst. Een 6-tal van deze 'Power Wagons' werden in 1952 naar Nederlands Nieuw-Guinea overgebracht en nog rond 1958 omgebouwd tot mobiele luchtafweer met 20 mm TL.

Het derde type voertuig was een Willys Overland CJ 3A 'Vredesjeep', waarvan slechts enkele bij het Korps dienst hebben gedaan. De jeep van de bouwjaren 1949-1950 werd gebouwd voor de civiele markt en was uitgerust met een 60 PK/4000t. benzinemotor en met dezelfde wielbasis (80 inch) als de oorlogsjeep MB en GPW . Het front was gewijzigd o.a. met grotere koplampen en met een ééndelige voorruit zonder middenstijl met daaronder een afsluitbare ventilatieklep, zodat het geheel een wat minder militair aanzicht kreeg. De Jeeps zijn nog tot 1954 op Curaçao ingezet, maar werden toen vervangen door Landrovers.

Na de 2e Wereldoorlog begon 'The Rover Cy Ltd.' te Solihul (Engeland) haar aandacht te schenken aan de mogelijkheden van export van een daartoe geschikt voertuig. Omdat een personenauto daarvoor huns inziens niet voldoende kans zou krijgen, moest het een auto worden, die bij de landbouw en industrie in een behoefte zou voorzien. Men startte met het aanpassen van een jeep met bepaalde onderdelen van hun eigen fabrikaat en door daarna geleidelijk de jeep-delen geheel te vervangen, kwam men in de zomer van 1947 tot een volledig met Rover-produkten gebouwd prototype van de 'Landrover' met 80 inch (2032 mm) wielbasis, gelijk aan die van de jeep. In de herfst van 1947 ving Rover aan met het vervaardigen van een voorserie van 50 stuks, die in juli 1948 gereed kwam. De Landrover werd voor het eerst getoond tijdens de R.A.I. in Amsterdam op 30 april 1948, waar een wijde kring van mogelijke gebruikers veel belangstelling toonde. Ook de Koninklijke Marine had belangstelling voor dit voertuig. Dit resulteerde in een proeforder van 3 stuks van het type Landrover-80 in 1951. Dit 4 x 4

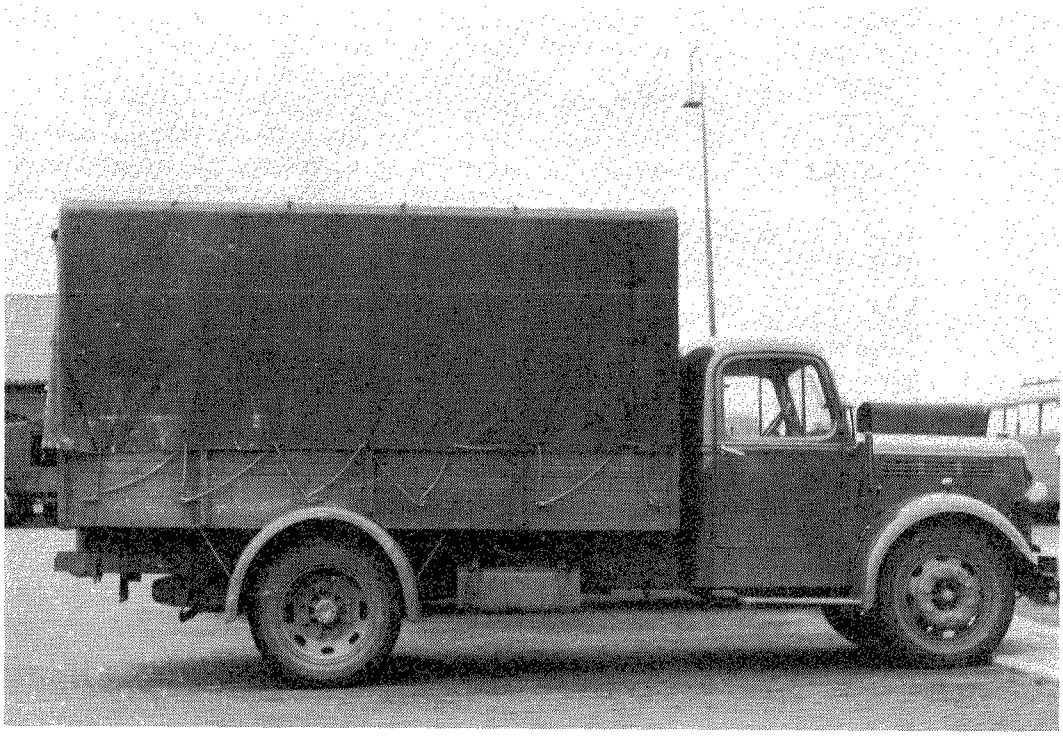

Bedford, MLC, 1951. (Collectie J. van den Berg)

DAF, A 40 JXE-3 360, 1950. (Collectie G. van Zelm)

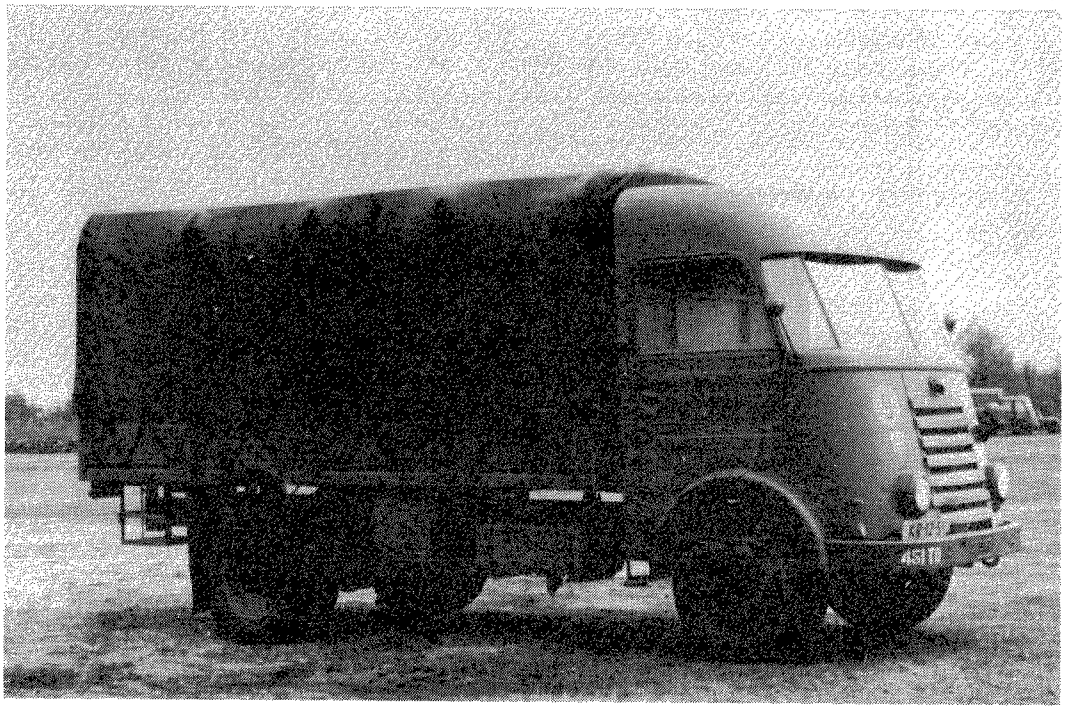

aangedreven voertuig had een wielbasis van 80 inch (2032 mm), een 12 V installatie en een 55 PK benzinemotor Rover type P3, 4 cilinder met 1595 cc. inhoud. Het was een jeepachtig 1/4 tons voertuig met afneembare canvaskap met spanten. Een bijzonder herkenningspunt voor deze eerste uitvoering waren de achter de grille geplaatste koplampen. De genoemde drie Landrovers werden in augustus 1951 naar Nederlands Nieuw-Guinea verscheept.
De tweede bestelling, voor 35 Landrovers-80, volgde in februari 1952. Inmiddels was de cilinderinhoud vergroot tot 1997 cc., waardoor het vermogen op 58 PK/4000 t. kwam. Als accessoires waren er twee afneembare portieren met zijraam. De voorwielaandrijving kon naar keuze in- of uitgeschakeld worden en de koplampen waren door de grille heen gemonteerd, waardoor het glas onbeschermd was.
Medio 1952 werden 28 Landrovers verscheept naar Nederlands Nieuw-Guinea, twee stuks werden geplaatst op het vliegkamp Valkenburg, vier stuks bij de Mariniers in Doorn, terwijl één Landrover, de KM 22-34, als eerste naar Curaçao ging. In 1953 kwamen er nog 19 stuks Landrover-80 bij en in 1954 volgden er 21, de laatste van dit type 80 inch, daar in oktober 1956 de wielbasis 88 inch (2235 mm) werd geïntroduceerd. De leverancier van deze voertuigen was de NV. H. Englebert te 's-Gravenhage.
De Dodge (USA) 3 ton vrachtauto, model B 1, werd op de Antillen vanaf 1952 vervangen door een overeenkomstige vrachtauto van Chevrolet, in het algemeen met 4 x 2, maar ook enige met 4 x 4 aandrijving. De laadbak was uitgevoerd met schotten, langs de zijkanten al of niet opklapbare banken en sommige met huif, geschikt voor goederen- en personeelsvervoer. In 1964 was dit het model C-6303 met een 153 PK/3600t., 6 cilinder benzinemotor, model High Torque 292, met een cilinderinhoud van 4785 cc. Deze voertuigen werden afgevoerd in 1973 en vervangen door Chevrolets van het type CE 61413.

Een verdere ontwikkeling van de hiervoor beschreven vrachtauto DAF A40 was de 4 x 4 aangedreven DAF A414, die in 1952 het voertuigenpark van het Korps kwam versterken. Het was een vrachtauto met 5 ton laadvermogen, geschikt voor personeels- en vrachtvervoer, met een Hercules JXE-3 6 cilinder benzinemotor, 91 PK/3200 t. Het opmerkelijk verschil met de DAF A40 was de aangedreven vooras. De aandrijving vond plaats vanuit de versnellingsbak via een tussenbak naar de voor- en achteras. In verband met de kwetsbaarheid in het terrein werd de spoorstang boven de vooras geconstrueerd en mede hierdoor kwam de bovenzijde van het chassis 11 cm hoger te liggen. De carrosserie werd opgebouwd door Jongerius te Utrecht en bestond uit een laadbak met huif. De cabine was voorzien van een mangat voor luchtverkenning en het chassis was uitgerust met een trekhaak achter en een trekpen voor.
Deze eerste serie van vijf stuks ging in zijn geheel naar Nederlands Nieuw-Guinea, hetgeen voor een groot deel ook het geval was met de in 1953 geleverde A414's. Op het eiland Biak en in de omgeving van Hollandia hebben deze robuuste auto's tot in de zestiger jaren onder de meest moeilijke omstandigheden hun diensten verricht.
De tweede uitvoering op dit chassis was de kipauto DAF A414 met een driezijdige hydraulische kipinstallatie en geschikt voor een laadvermogen van ca. 4 ton. Ook deze serie, die in 1953 geleverd werd, ging voor een groot deel naar Nederlands Nieuw-Guinea.
Ter ondersteuning van de groter wordende troepenmacht in Nederlands Nieuw-Guinea werd in 1957 een zevental vrachtauto's algemene dienst vanuit Nederland naar de Marinekazerne Biak en de Marinekazerne Hollandia verscheept. Het waren Fords (USA), model F 500, bouwjaar 1956, met zowel 4 x 4 als 4 x 2 aandrijving en uitgevoerd met een gesloten standaardcabine. De houten laadbak was uitgerust met banken, schotten en huif. De 6 cilinder benzinemotor had een inhoud van 3524 cc. Het jaar daarop werden er nogmaals negen verscheept met als bestemming o.a. de Marinekazerne te Sorong, twee van het bouwjaar 1957 en zeven van het bouwjaar

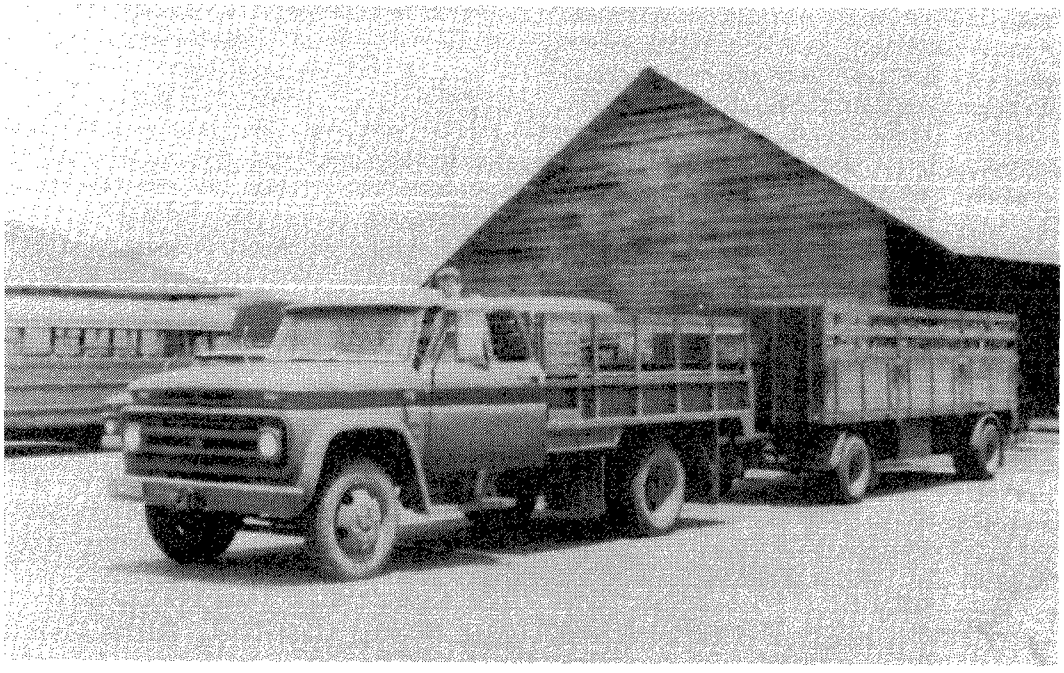

Chevrolet, C-6302, 1964 met aanhanger Paul, PA-7, 1964. Parera 1966.(Collectie G. van Zelm)

DAF, A 414 JXE 360, 1952. Centrale Werkplaats Transportmiddelen Den Helder (C.W.T.)
(Collectie G. van Zelm)

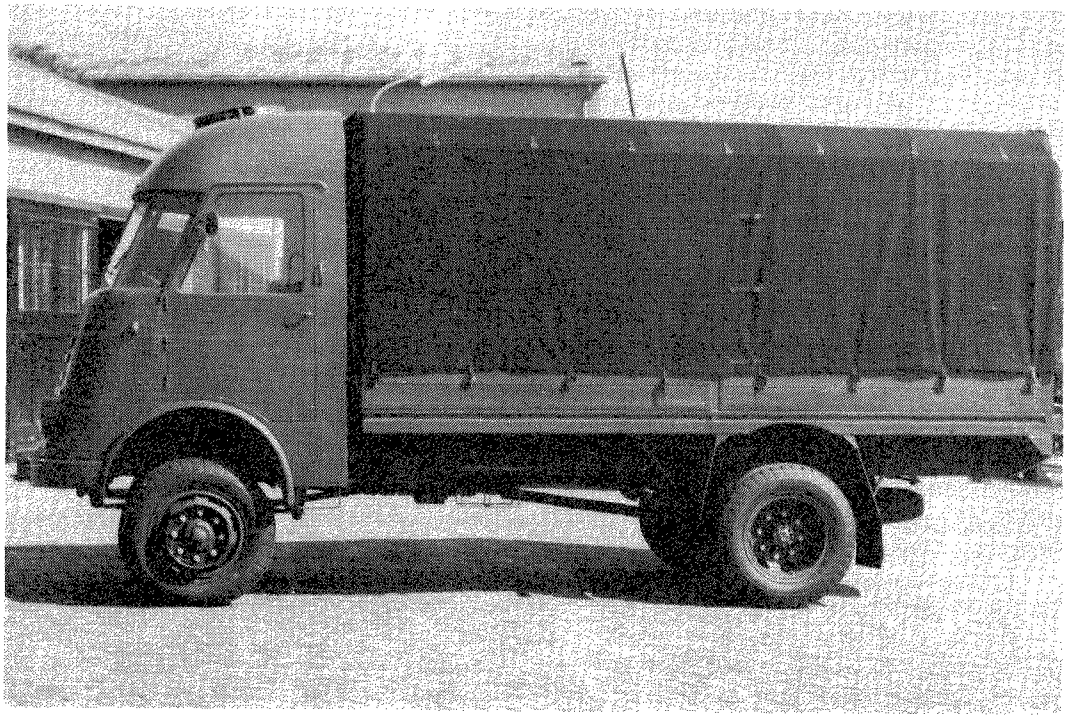

1958, die voorzien waren van een V-8 cilinder benzinemotor model Cargo King van 152 PK en met een cilinderinhoud van 4573 cc.

De auteurs (voor adres en telefoonnummer van W. den Dunnen zie afdelings-correspondent (18), binnenzijde omslag) stellen aanvullingen in de vorm van gegevens en foto's zeer op prijs, ook om als vervolg op dit artikel in latere publikaties in Mars et Historia uitvoeriger op de diverse types voertuigen van het Korps Mariniers in te gaan.

Ford (USA), F 500, 1958. Vliegveld Mokmer Biak 1958. (Collectie G. van Zelm)

Rover Comp., Landrover 80, 1952. Hollandia - NNG. (Collectie G. van Zelm)

Foto boven: DAF 4442 DNT-4 ton, foto onder: DAF YAZ 2300 DRS - 10 ton. Beide voertuigen zijn speciaal toegerust voor het opereren onder arctische omstandigheden en landingsoperaties. (Foto's via Evert Niemeijer / DAF Militaire Zaken - Eindhoven)

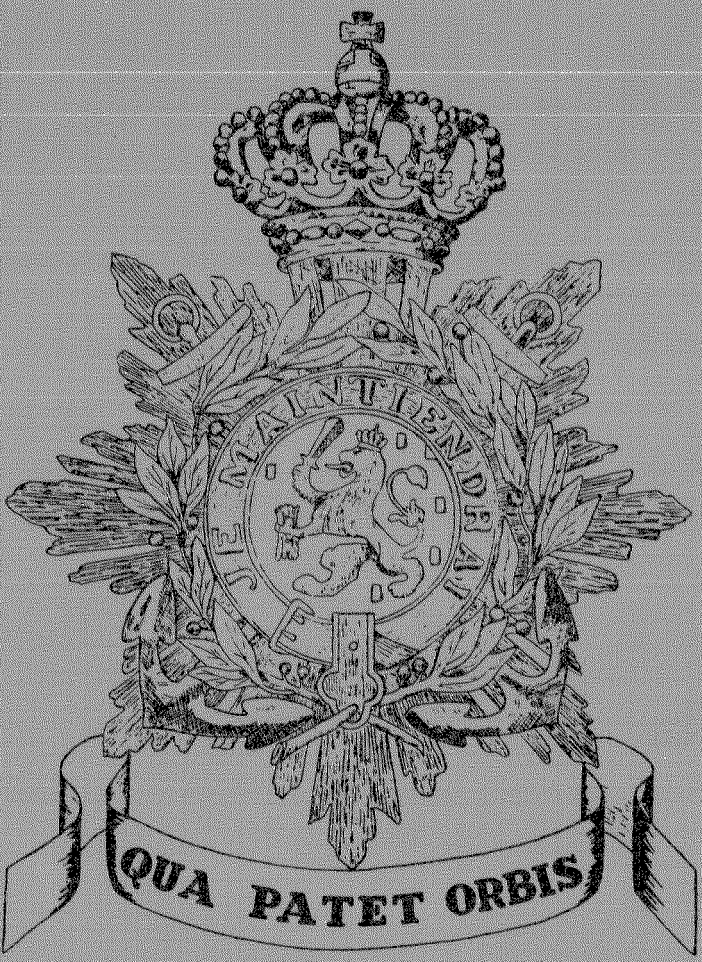
QUA PATET ORBIS